

ÕIGUS

JURIIDILINE AJAKIRI

1922 a.

Nr. 4

3. aastakäik

Toimetäis: J. Arro, J. Lõo, P. Kann,
R. Rägo, M. Taevere.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. 39.

Tellimise hind: 400 marka aastas
(8 nummert).
Üksik number 50 marka.

Sisu:

Esimene õigusteadlaste päev Tartus 19. ja 20. aprillil 1922. Põhiseadus ja kohtu rippumatus — E. Riigi eelarve seadusjõulisusest — M. Toredusmaks — prof. Dr. Ed. Berendts (lõpp). Kohtute 1921. a. tegevuse arvustik (järg). Tsiviilseadustiku oskussõnad (järg). Riigikohtu tegelus. — Lisa: 1921 a. Riigikohtu otsused.

Esimene Õigusteadlaste päev Tartus

19. ja 20. aprillil 1922 a.

Päevast võtavad osa 116 õigusteadlast, nendest Tartust ja Tartumaalt 69, Tallinnast — 19, Viljandist ja Viljandi- maalt — 9, Rakverest ja Virumaalt — 4, Paidest ja Järvamaalt — 4, Narvast — 3, Petserist — 3, Valgast — 2, Pärnust, Haapsalust ja Kuressaarest — igaühest 1. Elukutse järele jagunevad osavõtjad järgmiselt: kohtunikka — 44, advokaate — 35, prokurööre — 10, kohtu-uurijaid — 9, kohtuameti kandidaate — 5, ülikooli õppejõude — 4, notareid — 4, ametita

õigusteadlasi — 2, kohtuministeriumi nõunik — 1, ülemsekretäär — 1 ja komertskooli direktor — 1.

Päeva avab Ülikooli aulas kell pool 11 e. l. korraldava toimkonna nimel Tartu Õigusteadlaste Seltsi esimees F. Karlson. Ta tervitab kõiki osavõtjaid ja neid, kes päeva mõtet õhutada aidanud ning tema kordaminekuks kaasa töötanud. Meelde tuleb lauluisa Kreuzwaldi sõnu: „Kaugelt näen kodu kasvavat“ rõhutab kõneleja, et see kodu, mis meie endile küll oleme rajanud, veel valmis ei ole, vaid temas palju veel tarvis on ümber ehitada ja omapärast stiili arendada. Selles suures töös peavad kõik tegevad olema, ja selle kordaminekuks on kutsutud iseäranis õigusteadlased kaasa aitama.

Kohtu ja eriti Riigikohtu nimel ütleb tervitusi Riigikohtu esimees K. Parts. Rõhutades neid puudusi, mis meil riigis valitsemas, näeb kõneleja nende puuduste kõrvaldamiseks ja õigusliku ning riikliku korra kindlustamiseks õigusteadlasi esimeses reas kutsutud olevat, et täiuseni viia seda riiklikku loomistööd, millele aluse pannud meie sõjavägi. Ta soovib õigusteadlaste päevale kõigiti kordaminekut ja avaldab lootust, et seesugused päevad järkaegselt korduksid. Ka soovib

kõneleja, et õigusteadlaste päevad oma tööd võimalikult laialdaselt võtaksid, sest et meie seadusandlised asutused ei jõua kõike ära teha ja meil Vabariigis igal kodanikul õigus on sellele tööle kaasa aidata.

Tervitusi ütlevad veel: Kohtuministeeriumi nimel ministeeriumi nõunik A. Saarmann; Ülikooli õigusteaduskonna dekaani k. t. prof. E. Berendts; prokuratuuri nimel prokuröri van. abi J. Müller.

Kirjalike ja telegraafilisi tervitusi on saatnud: Ülikooli rektor H. Koppel; Tallinna rahukohtunikude nimel — Laanekorb; Pärnu kohtutegelased Kurg, Sang ja Putnik; Linnasaar — Tallinnast; Meyer ja Necks — Narvast; Rakvere kohtutegelased Klaassen, Tenneberg, Romberg, Värava, Tuttelberg, Gutmann, Vahtrik, Kutti, Haho ja Waldmann; J. Nante — Võrumaalt ja J. Teemant — Tallinnast.

Päeva juhatusesse valitakse: juhatajaks — vann. adv. F. Karlson, Tartust, esimeseks abiks — vann. adv. A. Birk, Tallinnast, teiseks abiks — vann. adv. K. Baars, Viljandist; sekretäriks — not. J. Kristelstein, Tartust, abideks — T. Grünthal, Tartust, H. Oert, Viljandist, O. Tief, J. Jans, A. Press ja V. Jõuram, kõik Tartust; laekahoidjaks — riigikohtunik P. Kann, Tartust, abiks — vann. adv. A. Palvadre, Tallinnast.

Protokoll

1922. aastal aprillikuu 19. päeval.

Juhatab: A. Birk. Protokollib T. Grünthal.

Juhataja: Sõna on vann. adv. F. Karlsonil.

F. Karlson kannab ette referaadi: „Õigusteadlaste päeva otsustarve ja korraldus“:

Õigusteadlaste päeva otsustarve? Ja kas tal üldse on otstarvet? Ma tõusetan küsimuse sellel radikaalsel

kujul, sest meil leidub ka inimesi, kes seda otstarvet eitavad. Põhjendusi selleks olen kuulnud mõnesuguseid. Öeldakse: kõik kongressid on oma aja ära elanud. Neil oli mõtet, kus meie riiklikku elu alles loodi, kus veel vaja oli inimesi kongressidel koondada, et nende arvamisi kuulda, siis kus veel vaja oli uusi seltskondlisi ja riiklisi orgaane asetada tühjadele kohtadele, mis suur torm ajaloo käigus oli loonud, kõrvaldades ja purustades vanad. Nüüd aga, kus riik juba loodud, kus temas töötavad kõik selle elundid seadusandluses, valitsuses, kohtus, nüüd on niisugused kongressid aegunud, sest et juba loodud asutuste kaudu kõik vajalised tööd juba organiseeritakse ja tehakse, mispärast kõik teised üleriiklikud korraldused ainult segavalt võivad mõjuda juba korraldatud ja veel korraldatava töö peale.

Seda põhimõtteliselt eitavat seisukohta oma kord eitada ei ole kuigi raske. Ma tarvitseksin ainult Tartu Õigusteadlaste Seltsi ankeedi tagajärgede peale tähelepanu juhtida, kus järelepärimiste peale, mis üle riigi laiali saadeti, ühemeelsed vastused tulid, et kavatseta püev on ülitarvilik; ma võiksin tähendada teiste kongresside peale meil ja mujal, mis kõik suure eduga on töötanud ja töötavad, võiksin selle peale tähendada, et riiklises elus meie alles esimesi samme teeme, püüdes päritud ja ärapurustatud Vene riikluse hoonet jõudu mööda kohendada ja ümber ehitada, nagu meie Tallinna Toompeale omale Riigikogu hoonet kohendada ja ehitame ärapõlenud vangimaja müüride vahele, mis töö umbkaudu sama kaua kestab kui meie riikki ja millega meie isegi siamaani ei ole jõudnud valmis saada, liiatigi siis veel meie riikluse elava organismiga; võiksin seda tähendada, et meie riik, nagu meie pealinngi, tuttava muinasjutu järele ilmaski valmis ei saa ega võigi saada, et seal kunagi ehituse- ja paran-

dusetööd ei tohi lõppeda, sest muidu algaks paratamatult hävimine jne.

Need vastuväited kõik oleksid aga labased ja selgitaksid sisuliselt õige vähe, mispärast küll kõigil kahtlejal ja eita-jatel täielik õigus on nõuda põhjendusi ja tõendusi, tugeses sealjuures analoogi-selt meile kõigile nii tuttava tsiviil-protsessi normidele, mis nõuavad, et see, kes midagi oletab, seda ka tõendaks. Katsun seda siis jõudu mööda teha.

Mis on see otstarve?

Et selle probleemi tuuma tabada, lu-batagu mind ka eitavale seisukohale asuda, nimelt selles suhtes, missugune õigusteadlaste päev mitte ei või ega tohi olla, kui ta tahab tagajärjerikas olla.

1) Õigusteadlaste päev ei ole mingisugune kutseühing. Juba tema koosseis, vähemalt tema praegusel kujul, eitab seda. Kui tähtis meile ka näit. kohtunikude palga küsimus ei oleks, kõiki neid õigusteadlaste päeva liikmeid, kes ise aga kohtunikud ei ole, ei huvita see küsimus mitte otsekohe, vaid ainult kaudselt, mispärast ka niisuguste küsimuste harutamine suruks meie õigusteadlaste päeva töö madalama, sellelt pinnalt, kus ta peaks pü-sima, et temal tarvilik mõjuvõim oleks, kuna kutseühingute tööd selles aineliselt huvitatud isikud ise peavad looma ja or-ganiseerima.

2) Õigusteadlaste päev ei ole ka mingisugune akadeemi-line ühing ja sellepärast ei või tema töö ka mitte abstrakt-teoreetilist ilmet kanda. Selle ettevalmistava töö teeb meie kool, eriti Ülikool ära, kes inimes-tes võimet peab arendama loogiliselt, süstemaatiliselt ja abstraktselt mõtelda ja oma mõtteid väljendada, sellega vastavaid eeltingimusi luues viljakaks edasi-töötamiseks elus. Siia on aga kokku tulnud elutöös teadunud ja küpsed inimesed, kes neid teadmisi pikkade aastate kestel on läbi katsunud ja kontrol-

linud ja kellele sellepärast pikad sisse-juhatavad teoreetilised arutlemised üle-liigsetena ja tüütavatena tunduksid.

3) Õigusteadlaste päev ei ole ka mõni poliitiline rühmitus, kes aineid ainult mingisugusest kitsamast partei ilmavaate ja usutunnis-tuse seisukohast hindab. Juba meie päeva kava ained oma iseloomu poolest ei ole mitte poliitilised. Aga inimesed, kes neid aineid kas referentidena või läbirääkimistest osavõtjatena käsitlevad, nemad kuuluvad mitmesuguste poliitiliste rühmituste hulka, kas nende liikmetena või nende aadete pooldajatena, sellepä-rast on ka ainete mitmesugune käsitus-viis möödapääsmata. Selles aga ei ole mingit hädaohtu. Mitmesugune käsitus on asjale enesele ikka kasulik, muidugi niikaua, kui tööd töö pärast tehakse, mitte aga ainult mõnesuguse propaganda pärast, mille sihid väljaspool tehtava töö otstarvet seisavad, misjuures näitlikku tööd kasutatakse tema taha peidetud ja salatud sihtide saavutamiseks.

4) Õigusteadlaste päev ei ole ka mõni parlamendi alam-komisjon, kellele mõni seaduse-eel-nõu on üksikasjaliseks läbitöötamiseks, kujustamiseks ja viimistlemiseks antud ja kes sellepärast piinliku hoolega val-mistatavas eelnõus kõik küsimused peab läbi kaaluma, iga lauset ja sõna temas hindama. Seesuguseks tööks puudub meil aeg ja võimalus; lisan juurde ka vajadus. Oleks ebaviljakas ja otstarbe kohatu, kui meie õigusteadlaste pere üle maa muutuks sarnaseks alamkomisjoniks; on aga vaja, et tema oma vaadet põhi-mõtteliselt avaldaks, ja on vaja, et seda mõjuvalt ja kuuldavalt teeks. Küll juba need, kelle kohus on seda häält kuulda, seda ka kuulevad ja ära kasutavad.

5) Õigusteadlaste päev ei ole ka mõni kooliklaas, kus um-bes ühe vanusega ja ühe eelharidusega isikud koos on, et oma õpetajate juha-

tusel õppida. Kõik meie oleme nii või teisiti elukooli käs juba lõpetanud või lõpetamas, kõigil meil on juba oma kindel elu ja ilmavaade. Meie kõik seisame elus keset võitlust õigusliste huvide ja hüvede pärast, meie kõik oleme ühise suure elukooli kasvandikud, millest raamatukool ainult õige väikese osakese moodustab ja millest kogutud teadmised meile erilise tähtsusega on, sest et ükski raamatutarkus seda ei suuda asendada, sest et nende najal peaasjalikult igaüks eraldi ja meie riik ja rahvas koos oma elu elab ja elama peab. Sellepärast on eriti meie õigusteadlaste päevale tähtis ja edustav ka see, et meie nii mitmesuguse eelharidusega oleme, et meie nii mitmesugustes tingimustes töötame, nii mitmesugustel aladel tegevad, mis ainult oma pinna ja saavutuste eesmärkide poolest ühine, muidu aga erinev ja laiialiharguv, nagu seda meie elu ise on.

Mis oleks siis see õigusteadlaste päeva otstarve?

Kõige selle järele, mis öeldud, tarvitsem ma piirduda ainult mõne sõnaga selle küsimuse kostmisel ja selle positiivse külje iseloomustamisel.

Meie tahame olla õigusline riik ja meie oleme ka seda kõigist hea- ja pahahtlikest vastuseletustest hoolimata. Kel silmad on näha, see näeb, et me lühikese aja jooksul kõige raskematel elu- ja võitlustingimustel õigusliseks riigiks arenemise mõttes suuri edusamme oleme saavutanud. Ja saavutame. Õiguslise riigi hing ja elu, tema olemasolu eeltingimus on ju õiguse mõiste arendamine, süvendamine ja laiendamise kõigi riikliste ja seltskondliste elualade peale. On ju arusaadav, et selles intensiivses loometöös õigusteadlased igal alal isearanis tähtsat osa etendavad. Ei ole ainult juhused, et meie Vabariigi Valitsuse eesotsas alati õigusteadlane on olnud, et seaduseandluse Kogude esimehed peaaegu kõik seda olid, et praeguses valitsu-

ses kolm kandvamat ministeeriumi õigusteadlaste juhatada on, et seadusandlikus kogus seaduse-eelnõusid peaaesjalikult õigusteadlased välja töötavad ja esitavad, sellest rääkimata, et kõik kandvamad seaduste eelnõud juba ministeeriumides valmistatakse, kus seda eeltööd jällegi õigusteadlased igasugustes komisjonides teevad. Sama lugu kordub ka kohalistes omavalitsustes. Ja kohus, kelle käes on see suur ja ülitähtis õiguse ülesanne, seaduste täitmise järele valvata ja tema sanktsioone tarvitusele võtta üleastumiste puhul, — kohus vajab ju ainult õigusteadlasi, eriharidusega ja tegelikka. Ma ei liialda sellepärast küll mitte, kui julgen väita, et meie, õigusteadlased, oleme õiguslises riigis küll tema riiklik element par excellence. Sellega ei ole mitte öeldud, et kõik teised elukutsed: arstid, õpetajad, õpetlased igal alal, põllumehed, kaupmehed, käsitöölised jne., ka mitte tähtsaid funktsioone, toimeid meie riiklises elus ei täida. Muidugi, igaüks omal kohal. Aga selle erilise aparaadi juhtimiseks ja korrastamiseks, mida riigiks tema tehnilises mõttes kutsutakse ja mis nii keeruline ning õrn on, — selleks oleme meie, õigusteadlased, küll eriti ette valmistatud ja sugustatud. Nii on see igalpool ka mujal, kus iseseisvad rahvad omale kultuurilisi, õiguslisi riiklisi organisme on loonud ja arendanud. Ja selles seisabki, minu arvates, see põhjus, miks meie, õigusteadlased üle riigi, õigustatud ja kohustatud oleme aegajalt kokku tulema, et siin üheskoos mõtteid vahetada ja tööd teha probleemide lahendamiseks, mis on sugustatud meie kodumaad väljaarendama tõsiseks õigusliseks riigiks. On ju nii palju seadusi, ülitähtsaid, kui ka väiksema ulatuvusega, mis iga sammu meie riiklises elu arenemisloos saadavad. Iga Riigi Teataja number toob uusi seadusi või seaduslisi korraldusi, teised on alles teoksil. Ei ole aga küllalt seadusi välja töötada ja

maksma panna ja määrusi välja anda vaitsemiskorras, ei ole ka küllalt heast tahtmisest. On tarvis vaadelda, kuidas need seadused, mis maksavad, kuidas need toimivad tegelikus elus, kuidas on lugu nende vajaduse ja otstarbekohasusega, missugused puudused nendes nõuavad tingimata kõrvaldamist jne. Ja seaduste kohta, mis on alles kavatsusel või teoksil, on vaja nende arvamist kuulda, keda need seadused eriti puudutavad, nende vilunud meeste arvamist, kes neid seadusi kohtadel peavad elukutseliselt tarvitama ja kohaldama. Ja on tarvis samuti teada nende teadunud meeste läbikaalutud arvamist selle kohta, missuguseid seadusi meil hädasti tarvis oleks luua ja missugused olemasolevatest tuleksid kõrvaldada. See on aga töö, mis on ka meie kohus teha. Ja see töö ei lõpe, ta kestab nii kaua, kui meie iseisvat riiklist elu suudame ja tahame elada.

II. Missugune peab olema õigusteadlaste päevade korraldus?

Seda korraldust, muidugi teada, ei saa juba ette kinnistada, see on iga õigusteadlaste päeva enese teha. See oleneb töökestavast, töötingimustest ja neist ülesannetest, mis iga õigusteadlaste päev ise tarviliseks tunnistab. See oleneb ka neist inimestest, kes seda tööd teevad ja selle sisse usuvad.

Ma olen lõpul. Õigusteadlaste päeva kokkukutsujate ja algatajate arvates on selle töö oluline ja väga tähtis, selle töö aated sügavad ja suured. Kas suudame neid teostada? Kas suudame sellele uuele mõttele, mida õigusteadlaste päev peab eestama ja edustama, keha, kuju ja hinge anda? Pessimistid eitavad seda. Mina usun, nad eksivad. Meie suudame, kui meie seda tahame. Loodetavasti.

Kõiki ülevälgendatud mõtteid ja väiteid kokku võttes esitan õigustead-

laste päevale järgmised teesid läbiharutamiseks ja vastuvõtmiseks:

I. Õigusteadlaste päeva otstarve on kõiki neid, kes tegevad on õigusteaduse või õigustegeluse alal, koondada ja korraldada selleks, et nende teadmisi, teadumusi ning vilumist ära kasutada meie seadusandluse ja seadusi käsitavate asutuste töö suhtes.

II. Selle otstarbe saavutamiseks korraldatavatest õigusteadlaste päevadest võtavad osa täieõigusliste liikmetena ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, kohtutegelased: kohtunikud, prokurörkond ning advokaadid, notarid ning kõik eriharidusega õigusteadlased üle riigi.

III. Õigusteadlaste päeval käsitatakse ja hinnatakse p. 1 tähendatud tööd põhimõtteliselt, silmas pidades eriti selle vajadust, otstarbekohasust ning toimivust meie kodumaa arendamises tõsiseks kultuuriliseks, õigusliseks riigiks.

IV. Iga õigusteadlaste päev loob ise elundid oma töö rakkimiseks ja teostamiseks ning selle saavutuste avaldamiseks kui ka uue, järgneva õigusteadlaste päeva ettevalmistamiseks, mille tähtaja ning kokkutulemise koha eelmine õigusteadlaste päev kinnistab.

Juhataja: Arvan, et tarvilik oleks läbirääkimistel juhtnööriks võtta Riigikogu kodukorda. Kõnelejad paluksin endid sedelitega üles anda. Läbirääkimisi oleks kõige otstarbekohasem pidada kohe iga referaadi järel. Et vasturääkimisi ei ole, siis loen, et koosolek minu ettepanekuga nõus on. Paluksin sõna võtta F. Karlsoni referaadi teeside kohta.

J. U l u o t s : Üldiselt võib referaadi teesidega nõus olla. Arvan, et tänane koosolek peaks kindla otsuse tegema selle üle, missugune organisatsioon tulevikus õigusteadlaste päeva peaks kokku kutsuma. Peale selle oleks tarvis mõni komisjon valida, kes koosolekul vastuvõetud otsused ning resolutsioonid süstematiseeriks ning avaldaks.

F. Karlson: Õigusteadlaste päeva enese otsustada peab olema, kes järgmise säärase päeva kokku kutsub. Toetan mõtet, et valida kongressil vastuvõetavate otsuste ning resolutsioonide süstematiseerimiseks komisjon, kellele ühtlasi võiks ülesandeks teha eeltöid teha järgmise õigusteadlaste päeva kokkukutsumiseks.

A. Jung: Õigusteadlaste päeva kavvas peaks tingimata olema üks või kaks teaduslikku referaati. Järgmise päeva kavvas peaks tingimata mõni puhtteoreetiline referaat aset leidma, iseäranis mõne õigusteaduse põlevama päevaküsimuse üle, näit. tsiviilõiguse ja administratiivkohtu korralduse suhtes.

J. Uluots: Kindel organisatsioon järgmise õigusteadlaste päeva korraldamiseks on tarvilik. Panen ette järgmise õigusteadlaste päeva korralduse asi tuleks tänase päeva juhatuse hooleks anda, kusjuures juhatus kohustatud oleks juba praeguse kongressi lõpul teatama üldised põhihooned järgmise päeva korralduses.

R. Rago: Minu arvates peaks õigusteadlaste päeva kokkukutsuja olema mõni kindel organisatsioon. Järgmise päeva kokkukutsujaks peaks olema Tallinna Õigusteadlaste Selts.

J. Uluots: Minu ettepanek oleks täienduseks referaadi punkt IV-le.

F. Karlson: Uluotsa ettepanek on täiendus minu referaadile ja ma olen selle vastuvõtmise poolt.

Juhataja: Kas on ettepanekuid referaadi teeside hääledamise korra kohta. Sõna soovijaid ei ole. Referent on ühinenud hr. Uluotsa ettepanekuga, mis täienduseks on referaadi teesi nr. IV-le. Panen kõik neli teesi korruga hääletusele. — Kõik neli teesi ühes Uluotsa täiendusega on ühel häälel vastu võetud. — Sõna on järgmisel referendil hra J. Uluotsal.

Protokollivad T. Grünthal ja H. Oert.

J. Uluots kannab ette referaadi: „Kohtuvõim meie Põhiseaduse järele“:

Minu ülesandeks on üldistes joontes kirjeldada kohtuvõimu, nagu ta, dogmatiliselt vaadatuna, Eesti Põhiseaduses aset leidnud. Seda ülesannet võib paremini täita, kui tervet ettekannet jagada teatavatesse osadesse.

I.

Kõige pealt tuleb küsida, kellele kuulub kohtuvõim Eestis ehk, teiste sõnadega, kelle nimel võidakse kohtuotsuseid teha. See küsimus eeldab laiema küsimuse lahendamist, nimelt kellele kuulub riigivõim Eestis üldse.

Põhiseaduse § 1 ütleb, et Eesti on „vabariik, kus riigivõim on rahva käes“. Sellepärast võiks mõelda, et Eestis on rahvas riigivõimu subjektiks, eriti rahvale kuulub see kohtuvõim ja rahva nimel tuleb kohtu otsuseid teha. Aga Põhiseaduse lähem süstemaatiline vaatlemine sunnib teistsugusele otsusele jõudma.

Esiteks, on iseloomulik, et Phs. § 1 järele „riigivõim“ on rahva käes. Edasi, ütleb Phs. § 3, et „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostata muidu, kui Põhiseaduse või Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal“. Järjekult, peaks arvama, et ka rahvas seda võimu, mis tema „käes on“, ainult teostab. Ja tõesti seletab Phs. § 29, et „rahvas teostab riigivõimu“ kolmel teel ja mitte rohkemal. Kõigis muus suhetes peab leiduma seega muud teostajad. Tõesti määrab ka Põhiseadus, et seadusandlist võimu „teostab“ Riigikogu (§ 35), valitsemisevõimu „teostab“ Vabariigi valitsus (§ 57), õigusmõistmist ja ülemat kohtuvõimu teostavad kohtud (§§ 68, 69), valitsemist koha peal „teostatakse“ oma-valitsuste kaudu (§ 75). Nii selgub Põhiseaduse määrustest, et rahvas on ainult üks riigivõimu „teostajatest“ hulga seas. Ta on ainult oma „käes oleva“ võimu

iseäralduse, mitte võimu iseloomu poolest teistest „teostajatest“ lahkuminev. Seda tõendab Phs. § 27: rahvas on riigivõimu „kõrgemaks“ teostajaks. Kõige selle tõttu tuleb ka Põhiseaduse § 1 vastavalt seletada; Eesti on Vabariik, kus riigivõim on rahva kui riigi kõrgema orgaani käes Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal teostada. Kuid rahvale kui subjektile see teostatav võimigi juriidiliselt ei kuulu. Kõigis tähendatud Phs. §§, kus „võimu teostamisest“ räägitakse, öeldakse sihikindlalt, et teostatav võim on „riigi“ võim. Järjekult kuulub see võim aina ja üksinda riigile.

Nii tuleb otsusele jõuda, et Eesti Phs. on läbi viidud see juriidiline kontseptsioon, mille järele riik on juriidiline isik, kellele kuulub teatav spetsiifiline subjektiivne õigus (riigivõim). See spetsiifiline subjektiivne õigus leiab teostamist riigiorganide kaudu, keda Eesti Phs. riigivõimu „teostajateks“ nimetatakse.

Säärane süstemaatiline seletamine leiab põhjendust ka ajaloolise seletamise kaudu. Phs. § 1 lõpulause, mis oma väljendusviisiga („rahva käes“) võiks vastupidisele seletamisele maad anda, on tekkinud esialgse eelnõu grammatilise, mitte põhimõttelise uuendamise tõttu; üldse oli Põhiseaduse kokkuseadmisel valitsevaks arvamiseks see õpetus, mille järele on riik juriidiline isik ja temale kuulub ka riigivõim.

Riik kui juriidiline isik ei saa ise tegutseda. Tema nimel ja asemel tegutsuvad tema orgaanid („teostajad“). Selles suhtes on Eesti Phs-s läbi viidud n. n. „võimude jagamise“ põhimõtte, olgugi mitte täielikult. Eriti tulevad esile neli tähtsat orgaani; rahvas, Riigikogu, Vabariigi valitsus ja kohtud. Kõik need orgaanid teostavad riigivõimu, täidavad riigivõimu funktsioone; igaüks oma (Põhiseaduses ja teistes vastavates seadustes määratud) erialal. Sellest seisuko-

hast selgub ka küsimus, mis alguses ülesseatud.

Riigivõim kuulub riigile, õigem Vabariigile. Selle ühise subjekti ja selle läbi ühise võimu ühe erilise avaldusena esineb kohtuvõim, mis kohtute käes „teostada“. Ka kohtuvõim kuulub seega Vabariigile enesele ja Vabariigi nimel tuleb kohtuotsuseid teha.

Missugust üldist ilmet kannab nüüd see „kohtuvõim“ ja kuidas on ta Põhiseaduses määrustatud?

Nagu tähendatud, on Eesti Phs-s n. n. „võimude jagamise“ ehk õigemini „võimude erinemise“ põhimõtte läbiviidud. Selles mõttes on, peale muu, ka kohtuvõim muudest riikliku võimu avaldustest põhimõtteliselt eraldatud. See eraldamine avaldub välispidiselt selles, et Põhiseaduses kohtuvõimule, samuti nagu teistele võimuavaldustele (rahva, Riigikogu jne. kaudu), on pühendatud eri-peatükk, nimelt peatük VI. Aga ei või öelda, et kohtuvõim oleks leidnud Põhiseaduses niisugust määrustamist, nagu mõne teise võimu avaldused.

Selles suhtes paistab kõige pealt silma, et juba §§ arvu poolest on kohtule pühendatud peatükk vähem, kui peatükid, mis pühendatud „rahvale“, Riigikogule, Vabariigi valitsusele. Sedasama avaldab ka vastavate peatükkide ja orgaanide lähem võrdlus. Nii on „rahval“ tema koosseis ja võimupiir, samuti Riigikogu ja Vabariigi valitsuse koosseis ja võimupiir enam-vähem üksikasjaliselt ära tähendatud, isegi sisemise asjaajamise kord leiab tähelepanu. (§§ 27—34, 35—56, 57—67). Kohtuvõim aga — näeme allpool — ei ole vastavad küsimused sagedasti samasuguste täpset määrustamist leidnud. Selles mõttes on kohtuvõim, võrreldiselt teiste „suuremate võimudega“, Põhiseaduse poolt mahajäetum. Teisest küljest, peab tunnistama, et kohtuvõimu kohta käivad määrused Põhiseaduses ka võrdlemisi kasuistlikumat

iseloomu kannavad, kui määrused, mis teiste võimude kohta käivad. Seda tõendavad, nagu näeme, peatükk kuuenda enese määrused, samuti määrused muudel kohtadel, mis Phs-s kohtuvõimu puudutavad.

Missugused on siis selle võrdlemisi mahajäetud ja kasuistlikult määrustatud kohtuvõimu üksikasjad, niipalju kui nad Phs-s avaldust leidnud? Nende üksikasjade vaatlemisele nüüd asume.

(Järgneb.)

Põhiseadus ja kohtu rippumatus.

Mingisuguse arusaamata, saatusliku asjaolude kokkujuhtumise tõttu ei ole pea ühelgi riigipolitika alal niisugust järsku lahkuminekut teooria ja praktika vahel, kui kohtukorralduse küsimuses. Aga just selles küsimuses on ajalugu ja kogemus selgesti ära märkinud õige tee, mida mööda seadusandja julgesti ja kindlasti võib astuda. Põhimõte, et õigusline kord on riigi elusoon, ei leia kellegi poolt vastuvaidlemist; igaühele on selge, et praegune demokraatlik riik nõuab kõikumata seaduslikkust ja sellepärast — rippumata, tarvilikule kõrgusele seatud kohut. Küllalt on kodanikul, kes õigusteadusest ja kohtuasjast eemal seisab, tõsiselt järele mõtelda, et arusaamisele jõuda, et kõrgelseisev kohus on kodumaa ja iga tema kodaniku hea käekäigu peatoeks, sest et ta kindlustab riigi rahvusvahelist seisukorda ja sisemist õigluskorda ja annab igale kodanikule kindlat usku oma seisukorra sisse ja oma õiguste ning kohustuste tundmist. Seda tõde on nii palju korratud, et sõnad siin üleliigsed paistavad. Riigi kõige tähtsam, vastuvaidlemata kohustus on — niisuguse kohtu loomine, mis seisaks rippumatult, kõrgemal parteide tülidest, oleks moraalselt kõigiti laitmatu, omaks tarvilisi teadmisi ja kogemusi ja kõige

selle juures, olles varandusliselt kindlustatud elutarviduste poolest, võiks anduda kõige oma jõuga õigustumisele. Kohtu iseseisvus, kohtunikude kõlbline laitmatuus, nende asjatundmine ning varandusline kindlustus — need on riigitarkuse normaalnõuded. Nende nõuete kategoorilisus kergendab märksalt küsimuse lahendamist. Sel ajal, kui enam jagu riigi tegevuse kavatsustest lubab võtta mitmesuguseid seisukohti, lubab abinõu piiride kitsendamist, loobumist esialgsest seisukohast ja üldse jätab abinõu ulatuvuse määramise täiesti seadusandja moraalse vastutuse hooleks, — on kohtukorraldamise asjas põhinõuded — lihtsalt „sunduslikud“; mis aga riigile eluliselt tarvilik on, peab ka ellu viidama. Kohtu õige korraldamise sihi saavutamise asjas ei tohi väiklasele aset olla; tarvis on kindlust, julgust, hoogu; igasugused järeleandmised, kompromissid närivad riigi elusoon, ja juba sellepärast ei ole tee valik raske.

Tsaariaegsel Venemaal ei lubanud valitsemiskord kohtu õiget korraldamist teostada, aga seadusandliku loome kõige suuremas aktis — 1864. aasta Kohtuseadlustes (mis ka meil praegu on maksavad) — on maailmale antud eeskujuga, mis geniaalselt on õige tee ära tähendanud. Kibedusega võis tähele panna, kuida Vene valitsus, küsimuse lahendamise võtit omades, halvasti Kohtuseadluste kosutavat mõju, alandades kohut tema esialgselt määratud kõrguselt kuni võimualuse igasuguste rõhumistega ja materjalsete puudustega koormatud seisukohani.

Eesti — noor vabariik, kes võitluses kodumaa eest on ellu tõusnud, on oma sisemise ülesehituse küsimuses saanud piiramata loomise võimaluse. Ja kui selle peale vaatamata kohtu korraldamise küsimus mitte ükski ei ole jäänud poole tee peale seisma, vaid koguni üle elab tuntavat kriisi, mis ähvardab õige ras-

keid tagajärgi tuua, — siis ilmub siin samasugune saatustlik arusaamatus, mille tõttu teoreetiline äratundmine praktikas halvatakse kõrvaliste, käesolevas küsimuses mittekohaste kaalutlemistega. Suur samm õigel teel on meil juba astunud: Põhiseaduse §§ 68 ja 71 määrasid kohtuniku rippumatuse ja tagandamatuse, kuna § 72, põhimõistega kokkukõlas, määras, et kohtunikul ei või olla kõrvalist teenistust. Niiviisi on Põhiseadus juba kindlasti asunud seisukohale, mis kohtukorralduse küsimust loeb riigi erakordseks eluvajaduseks; juba Põhiseadus on kohtuniku eraldanud ametnikkude tldkogust. Ja need kindlad, selged põhimäärused peavad lõpule viidama, sest iga poolik abinõu sel alal jätab Põhiseaduse nõuded ainult paberile ja rikub neid nõudeid.

Kohtunik on rippumatu ja tal ei tohi olla kõrvalist teenistust. Kas siis tõesti igaühele ei ole esimesel silmapilgul selge äärmiselt ebaloogiline mõte, et seesugusel rippumatul kohtunikul ei tohi olla enda ja perekonna ülespidamiseks abinõusid. Põhiseaduse järele ei ole tal õigust kõrvalist teenistust pidada (ja kohtutegevuse iseloomu järele ei saagi ta seda teha), palgast elada ta aga ei jõua. Muidugi võib ja peabki kohtunikult nõudma idealismi — tööd armastusest oma kõrge asja vastu (ja sellepärast ei või kohtus aset olla isikutel, kes püüavad rikkaks saada ja palju teenida); sarnase idealismi nõudmine aga, kus kodu on viletsus ja naine, lapsed kannatavad puudust, kõlab juba pilkena.

Oma täies kõrguses seisab seadusandja ees kohtuniku varanduslise seisukorra küsimus, ja selle küsimuse lahendamises ootab Eesti Vabariigi kohus oma saatuse otsustamist. See viimane mõte ei ole liialdatud; ta leiab tõendust meie oma lühikeseajalisest kogemusest: kohtunikkude read harvenevad, advokatuuri kogu kasvab ja ainult kindel usk selle

sisse, et praegune seisukord lähemas tulevikus peab tingimata paremuse poole pöörduma, hoiab õige paljusid kohtust lahkumast. Ja enamasti ei kutsu esile lahkumist rikkaks saamise tung. Kinnitan, et kui kohtunikul oleksid abinõud selleks, et parajal moodsul rahuldada ainult hädalisi kultuurinimese elutsemise nõudeid ja puuduse sunnil mitte teha alandavaid võlgu, millede äramaksmiseks võimalust ette näha ei või, — siis loobub terve rida isikuid armastusest kohtutegevuse vastu (idealismist) advokaadi suurtest sissetulekutest; säherdune kohtuniku idealism ei ole ettekujutus, vaid on harilik nähtus, kohtutöö iseärasus ja jõud, ja selle tõttu võib julgesti rääkida kõrgel seisva kohtu loomisest, ilma et sellele kohtule lubada suuri varanduslisi kasusid. Nõuda aga, et kohtunik ignoreeriks oma perekonna ja omaste puudusi, tähendab mitte aru saada kohtunikust ja tema töö tingimustest.

Kohtunik peab oma asja armastama ja töötama sisemiselt tungil; täidetud kohuse tunne, tehtud otsuse õigluse äratundmine peab olema ainukeseks mõõdupuuniks tema enesekriitikas, peab teda toetama rasketel silmapilkudel ja andma talle jõudu järgnevas töös (inimene, kes kohtuniku paigal ainult püüab võimalikult suuremal arvul kohtuasju „valmis küpsetada“ ja „arvustikku teeb“, olles huvitatud kohtuotsuste arvust ja ükskõikne nende sisu vastu, — ei ole kohtunik, vaid „tükitöötegija“, ja tema töö ei ole kasulik, vaid kahjulik).

Armastus asja vastu ja kohusetunne on esimeseks edu tingimuseks ja enamasti (iseäranis Rahukohtus) täiendab koguni teadmiste puudulikkust. — Aga just see kohtu hingeelu külg käib käsi-käes moraalse vastutuse sügava tundmusega ja valjuolekuga enese vastu. Töötava kohtuniku ergukava on äärmiseni pingutatud, ülemäärane väsimus on harilik nähtus tema töös, lõviosa oma

jõust peab ta oma tööle andma; just sellepärast aga peab temale võimalus antama jõudu koguda puhkamise teel, ja väljaspool ametit ei tohi ta puudust tunda, peab nägema omakseid kõige tarvilikuga varustatud. See on riigi ja rahva elementaarne kohustus, kelle kasuks ta elab. Õiglane kohtutöö ilma puhkuseta ja puuduse surve all murrab lühikese aja jooksul ka tugeva inimese maha. Sellest seisukohast arusaamine on juba ammust ajast saadik sünnitanud igaaastase pikema puhkeaja andmise kohtunikkudele.

Varandusline küsimus on aga lahtine; tema otsustamise vastu ainuüksi võimalikus, põhiseaduse poolt näidatud mõttes tuuakse muu seas järgmisi vastuväiteid: 1) kohtunikkude palgakõrgendus peab enesega kaasa tooma kõigi riigi ametnikkude vastava palgakõrgenduse, riigi rahapolitika nõuab aga kokkuhoidmist, ja 2) kohtunikkude hulgas on ilma erihariduseta isikuid, ja nende palgakõrgendus suuremal määral ei ole õiglane teiste ametkondade riigitenijate vastu, kes samasuguse hariduse saanud.

Ülevalpool tähendasin juba mööda minnes, et kohtuprobleemi lahendamine ei salli poolikust aga kompromissi, vaid nõuab julgust ja hoogu. Siin on meil tegemist reformiga selle sõna täpise mõttes, reformiga, mis küpsenud, ära tuntud, selgesti ära näidatud meie Põhiseaduses ja mis võimsalt nõuab vastuvaidlemata lahendamist. Põhiseaduse teostamiseks tuleb otsustada rippumata kohtu varanduslist alust, mitte aga teatava ametnikkuderühma palgakõrgenduse küsimust. Niikaua kui kohtuniku seisukorda harutatakse ainult „muu seas“ ja teiste ametkondade teenijate „kohaselt“, ei saa Eesti Vabariigi kohus asuda sellesse seisukohta, mille talle on annud E. V. Põhiseadus, ja niikaua jääb Põhiseaduse VI peatüki mõte ainult vagaks sooviks. Seadusandja peab otsekohe

ütleva, et Põhiseaduse järele on Eesti rippumatu, tagandamatul kohtul eriseisukoht: temale on antud raske, eriti vastustusrikas töö ilma võimaluseta rikkust omandada ja üldse kõrvalt teenida, aga Põhiseaduse § 72-st otsekohe järgneva õigusega kultuurinimese väärilise varanduslise kindlustamise peale riigi poolt (kelle oma kõik kohtuniku töö on). Küsimust niiviisi üles seades, ei või teistele riigiametnikkudele siin midagi õiglusel ega ülekohtu olla. Need, kellesse asi puutub, on intelligentsed inimesed ja peavad järgmist mõttekäiku mõjuvaks pidama: meie noore riigi rahaline majapidamine nõuab tõesti hoolikat kokkuhoidmist kõigil pool, kus kokkuhoidmine vähegi lubatav on; anda juba nüüd kõigile ametnikkudele küllaldast ülespidamist riik mõistliku politika juures veel ei või; sellepärast ei kaota ametnik (kes enamasti kindlaks määratud tundide arvu töö on) õigust väljaspool teenistusaega kõrvalt teenida (seal, kus vaba aeg üle ei jää, on palgatõstmise küsimusel kuidagi alus ja see leiab kahtlemata soovitud lahendamist). Kohtunik aga, kes kõrvalteenistust on saanud (rääkimata sellest, et ta füüsiliselt vaevalt jõuab kõrvaltööd teha), teeb seadusevastast tegu, rikub Vabariigi Põhiseadust ennast; tema töö ja jõud on täielikult riigi omad ja sellel töö ei ole kerge tööga midagi ühist.

Igatahes võib kohtuniku palga määramisel igal üksikul silmapilgul ainukeks mõõdupuuks olla teatav summa, millest ulataks kultuurinimese ja tema perekonna kõikide tarvilikkude normaalnõuete katmiseks; igasugused võrdlused, kõrvalepuiklemised ja kompromissid on Eestile kõige tähtsama reformi ideega vastolus.

Olen kindel kõige järele, mida mul on tulnud kuulda, et laiemad kihid kiidavad täiesti heaks kohtu seadmist tarvilikule kõrgusele; rahvas usaldab kohut,

ja see rahva hingeelu külg on seadusandjale võimsaks toeks.

Ei või veel puudutamata jätta puht-rahvaasjanduslist külge. Kui Kohtuministeriumi eelarve kuludest maha arvata vangimajade ülespidamine, siis tuleb välja, et varandusliselt tarvilikul kõrgusel seisv kohus (sõna tõsisel mõttes) peab ennast ise üleval; riigi eelarve sissetuleku-allikaks ei tohi aga üldiselt tunnustatud alustel kohtuametkond olla.

Mis viimaks puutub väitesse kohtunikkude vastu, kes ilma erihariduseta on, siis pean siin kõige pealt kordama oma kindlat arvamist, et Rahukohtutes armastus asja vastu ja kohusetunne ühe inimese tundmisega täidab enamalt jaolt ruttu eriteaduste puudusi ja seab säärase kohtuniku, kes sisemisel tungil töötab, kõige paremate hulka (õnneks ei ole meil näitusi tarvis kaugelt otsida). Kuigi, seda asjaolu kõrvale jättes, riigi tekkimise raske algaeg, ühenduses kohtutegevusele ennast pühendada jõudvate, ettevalmistatud tööjõudude puudusega (peasjalikult aga nende süü läbi, kes kohtuniku varanduslise küsimuse väljaspool järjekorda lahendamise vastu seisid), andis rea eitavaid nähtusi, siis ei ole sellel praegu käsitatava küsimusega midagi tegemist. Ettetoodud väide, nagu soovitaks oodata kohtuniku seadmise varanduslisse seisukorda, mis kultuur-inimese miinimumi kindlustab, niikaua, kuni kohtunikkude väikesepalgaliste kohtade peale asuvad mingil põhjusel silmapaistvad õigusteadlased. Kas ei oleks õigem, seni kui veel hilja ei ole, luua tingimusi, milles kohtunik oma igapäevast leiba saaks. Rikkust ei ole kohtunikul tarvis (kes seda püüab, see ärgu otsigu seda kohtust), ainult kindlustust puuduste ja häda vastu. Seda aga peab riik, kes Põhiseaduse VI peatüki loonud, andma.

Seda teha tuleks aga korruga, teiste riiklikkude küsimustega sidumata, ja mitte jaoks: poolik toimetused on tegevuseta

oleku sarnane. Küsimus on küpseks saanud, ja õnneks ei ole veel hilja. Viivitus aga ei ole enam lubatav.

Seda teeb piltlikuks kas või lause, mis keegi elanik õigusteadlasele-kohtunikule ütelnud: „Mina ei saa aru, kuidas Teie kõrgema haridusega kohtus teenite?“ — Seletused on siin üleliigsed — sapienti sat!

Viige siis ellu see kohus, mille Ees-tille tema Põhiseadus on annud! Ja Teie näete, et kohtuniku varanduslise seisukorra reformi alal, ainult piiratud kultuurilise elutsemise võimaluse andmise mõttes, leiab kohus värskete jõudude juurdevoolu. Eesti kohus ootab oma saatuse otsustamist!

E.

Riigi eelarve seadusjõulisusest.

1922. a. eelarve läbivaatamise puhul on Riigikogu eelarve-komisjoni poolt moodustatud alamkomisjonid mõnel juhtumisel Valitsuse poolt ülesvõetud ja praegu maksvate koosseisude ning palgamäärade põhjal täpipealt väljaarvatud palgakrediitid kärpinud. Alamkomisjonid on sealjuures praegu seadusliselt maksvad koosseisud ning palgamäärad revideerimise alla võtnud ja võimalikuks pidanud mõnel juhtumisel oma otsusega neid muuta, nende muudatuste kohaselt ka kohe palgakrediidi summasid muutes.

Need otsused tehakse häälte enamusega ja kui komisjoni liikmed juhtuvad ühe või teise asutuse kohta mõnesugusel eelarvamisel olema, siis ei avita seal mingisugused vastuseletused asutuste esindajate poolt, kellel pealegi nende otsuste tegemisel hääleõigust ei ole.

Mõnel üksikul juhtumisel läheb korda asja parandada eelarve-komisjoni üldkoosolekul, iga kord aga ka mitte, sest seal võib samasugune nähtus esineda, nagu alamkomisjoniski.

Asutus, kellega niiviisi on talitatud, pannakse mõnikord hoopis raskesse seisukorda: kui tal juhtuvad aasta jooksul olema mõned kohad mõni aeg vabad ja selle tõttu mõnesugune summa üle jääb, siis saab ta sellele ametnikule tema seadusliku palga täiel määral välja maksta; ei juhtu aga seda mitte, siis tuleb vastava ametniku palga tahes või tahtmata nii kärpida, nagu eelarve-komisjonid on heaks arvanud, sest muidu tuleb krediit puudus ja lisakrediiti ei ole sünnis nende tarviduste katteks küsima minna, mis juba kord silmas on peetud.

Kui nüüd vastav ametnik, kelle palga tema ülemus oli sunnitud vähendama, sellega kuidagi leppida ei taha ja ülemuse korralduse peale administratiivkohtusse kaebab, kohus aga selle korralduse, kui seadusevastase, tühistab, siis peab asutus ametnikule ikkagi terve palga välja maksma ja lisakrediidi nõutamine võib saada möödapääsmatuks.

Tõuseb esile küsimus: kas on eelarve-komisjonil, eestkätt aga alamkomisjonil õigus maksvate koosseisude ning palgamäärade põhjal õieti väljakalkuleeritud palgakrediidi summasid oma heaksarvamise järele muuta? See küsimus peab huvitama kõige enne mainitud komisjone, siis vastava asutuse juhatast, kes komisjoni otsuste kohaselt oma majapidamist peab korraldama, ja lõpuks ka administratiivkohtu, kes peab asutuse juhataja tegevuse seaduslikkust otsustama.

Administratiivkohtu seisukord on selle juures kõige kergem: kaebaja ametnik paneb temale ette päevakäsu oma nimetamise üle teatavale kohale ja Riigi Teatajas avaldatud palgatabeli; ülemus ei saa aga oma kaitseks muud ette panna, kui Ministeeriumi teadaande, et alamkomisjon palga kärpimise otsustanud; kohtul ei ole siin õieti midagi valida: niikaua kui seadusandlikul teel kindlaks määratud palgad ei ole samal

teel muudetud, tuleb nende järele palka maksta; Riigikogu komisjonide otsused ei ole ei Valitsusele ega tema orgaanidele tingimata kohustuslikud, kohus ei saa aga nendega üldse opereerida; käesoleval korral muutuvad need otsused ainult motiiviks, mille najal Riigikogu ise eelarvet kinnitab, mida aga ei väljendata eelarves ega avaldata ka teisel teel; Riigi eelarve ühest ehk teisest paragraafist ei oska aga keegi välja lugeda, et see ehk teine summa sisaldab eneses nimelt tema, aga mitte mõne teise ametniku palga kärpimist.

Täiesti nõndasamuti peab mõtlema ka vastava asutuse juht, sest asjata on palga kärpimise määrust teha, kui kohus selle tühistab, ja kohus on põhiseaduse järele rippumatu. Küsimus ei ole aga ministeeriumidele ning asutuste juhatajatele mitte nii väga praktilise tähtsusega, sest neil on, kui ähvardab tulla puudus krediidist, ikkagi teed olemas, kuidas sellest hädaohust vähemalt fiktiivseltki mööda pääseda: näituseks juhtub aasta jooksul ikka üks ehk teine koht mõni aeg vaba olema, mille tõttu puudujääki võib katta; ehk avaldatakse ametniku peale survet, et ta ei tohi minna administratiivkohtusse kaebama lõpuks võidakse aga ka mõni ametnik mõneks ajaks ametist lahti lasta (3. punkti põhjal) ja tööd teiste peale veeretada neid ületunni töötama sundides; kui sünnis see kõik on, see on muidugi hoopis iseasi, igatahes ei lange ka sellest küljest mingisugust vastutust asutuse juhatase peale, sest eelarve on teda sundinud sedaviisi toimetama.

Riigikogu eelarve-komisjonide ees seisab see küsimus ja nõuab lahendamist niihästi praktiliselt kui ka juriidiliselt. Kui komisjonidel õigust ei ole koosseisudes ja palgamäärades oma äranägemise järele muudatusi teha, siis kas maksab neid tegema hakatagi, sest sellega kutsuvad nad välja lisakrediidi nõud-

mise ja uue asjatu ajaraiske. Edasi minnes jõuame veel raskema küsimuse juurde ja nimelt: kas võib meie põhiseaduse järele Riigikogu ise seadusega määratud koosseisusid ja palganorme muuta eelarve määramise korras ehk — nagu lihtsamalt öeldakse — eelarve korras; teise sõnaga, kas ei ole üks osa eelarvest ja nimelt see osa väljaminekuid, mis on tema poolt juba seadusandlikul teel normeeritud, tema eest siis soomustatud, kui ta läbi vaatab ja määrab riigi eelarvet ja mitte ei anna seadusi.

Pöörates Põhiseaduse poole leiame: et „ei tohi kellelegi riigi kulul . . . vaevasu või muud tasu määrata muidu, kui sellekohase seaduse põhjal“ (§ 84); et „iga aasta jaoks seatakse riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve kokku. Seadusandlikul teel võib selle maksvust jaoliselt pikendada kuni uue eelarve vastuvõtmiseni (§ 85). Edasi ütleb Põhiseadus (§ 52): „Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise ja muid asju Põhiseaduse alusel“; nende muude asjade all mõistab Põhiseadus Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumist ja vabastamist (§ 59), rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimist (§ 60 p. 3), sõja kuulutamise ja rahutegemise otsustamist (§ 60 p. 4), kaitse-seisukorra väljakuulutamise kinnitamist (§ 60 p. 5), usalduse ehk umbusalduse avaldamist Vabariigi Valitsusele (§ 64), mobilisatsiooni kuulutamist (§ 82), Riigikohtunikkude valimist (§ 69), riigi asutuste ja ettevõtete majanduslise tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrollimist (§ 52) jne.

Juba paljast sellest Riigikogu mitmekesiste funktsioonide nimekirjast selgub, et mitte kõik, mis Riigikogu teeb ja toimetab, ei ole seadusandlik aktsioon ja et Riigikogu teostab selle kõrval ka ülema valitsemisvõimu (niipalju kui selleks

võib nimetada V. V. ametisse kutsumist, sooviavaldusi, arupärimisi jne.) ning tegeleb kui riigi fiskuse kõrgem pere-mees (määrab eelarve ja valvab tema täitmise järele).

Põhiseaduse andja käsitab Riigikogu funktsioonide üleslugemisel mitmesuguseid oskussõnu: Riigikogu „annab seadusi“, „määrab eelarve“, „otsustab“, „valib“, „kuulutab“, „kinnitab“ jne. ja see sunnib partamata arvama, et Põhiseaduse andja siin tahtlikult ja kavakindlalt on teinud ka juriidilist vahet Riigikogu mitmekesiste funktsioonide vahel. See asjalugu, et eelarve määramine ei ole paigutatud seadusandliku tegevuse sisse, vaid iseseisvalt, näitab otsekohe selle peale, et eelarve määramine ei ole mitte seadusandlik akt; see arvamine leiab kinnitust ka teiselt poolt: § 44-ga on Riigikogu enese ülesandeks jäetud oma kodukorda välja anda ja kuna Põhiseadus sellele kodukorrale seaduse võimu soovis anda, siis on ta tarvilikuks pidanud seda positiivselt alla kriipsutada; tuleb järeldada, et kus Põhiseadus seda mitte ei ole teinud, seal seda ka ei võid eeldada.

Et määratud eelarve-seadus oleks, seda aga ei ole kusagil öeldud, ja kui eelarvet soovitakse järgmisel aastal ajutiselt tarvitada, siis peab seda otsustama seadusandlikul teel; §§ 30 ja 34 järele võib iga seadus tulla rahvahääletusele, kuid rahvahääletusele ei või tulla eelarve, laenude tegemine, sõja kuulutamine, rahutegemine jne. s. o. kõik need Riigikogu toimetused, millel ei ole iseenesest puhast verd seadusandluse ilmet; nende hulka on pandud ka „maksuseadused“ ja nähtavasti sellepärast, et neil on sama iseloom, olgugi et § 83. järele on maksude määramine antud seadusandliku võimu hooleks.

Pöörates nüüd nende võimaluste poole, kus riigi eelarve võib sattuda konfliktiks maksvate seadustega, leiame, et seaduse-

mõju igal pool domineeriv on: kui mõnesugune väljanne on seadusega fikseeritud, siis ei või seda mitte tegemata jätta sellepärast, et eelarve järele selleks krediiti olemas ei ole, vaid selleks tuleb paratamata nõutada ning anda lisakrediiti; kui mõni sissetulek on fikseeritud seadusega, siis tuleb eelarve tingimata sellega kokkukõlasse viia, sest kui ka eelarve peaks nõudma sellest tuluallikast suurema summa, eriseadus seda saavutada aga ei võimalda, siis ei ole midagi parata; ehk jälle, kui eelarve määrab sissetuleku vähema, eriseaduse järele tuleb aga sisse rohkem, siis ei tule ülejääk mitte võtmata jätta; ühe sõnaga — eelarve määramisel tuleb pea iga summa peal kalkuleerida, kuivõrd ta on seaduspärane või seadusvastane, kuivõrd maksivad seadused seda ehk teist sissetulekut või väljaminekut võimaldavad resp. õigustavad.

Eriti torkab seaduse domineerivus silma riigi korralliste tulude eelarves; seal ei näe me pea ühtegi artiklit, mis mitte ei oleks normeeritud seadusega, järjekult tähendab eelarve selles osas ainult enam ehk vähem tabavat resultaati ja ei muud midagi.

Vähe teiseks muutub seisukoht erakorraliste tulude eelarves, mis on juhtnööriks, missuguseid erakorralisi kulusid ja mil määral tuleb aasta jooksul saavutada, kuid milleks iga kord seadusi vaja ei ole (laenude tagasinõudmine, laenude tegemine jne.).

Veel edasi tuleb korralliste kulude eelarve, kus osa artikleid on seadustega normeeritud (palgad, toetus ja arstiabi, päevarahad ja sõidukulud jne.), osa aga mitte (esinduskulud, vara muretsemine jne.), mille tõttu siin eelarve määrajal mõnikord täiesti vabad käed on, mõnikord ta täiesti seotud on ja nimelt palkade asjus, mis põhjenevad koosseisude ning palgamäärade peal.

Lõpuks erakorraliste kulude juurde

jõudes leiame, et ka siin igakord täielist vabadust ei ole, näituseks riigivõla ja selle %^o% tasumisel jne.

Kui siis nüüd silmas pidada, et Riigikogu eelarve määramisel seotud on enamalt jaolt maksvate seadustega ja vabalt ei või talitada, seesama Riigikogu aga seaduste andmisel peale Põhiseaduse millegagi seotud ei ole, — siis on selge, et nende kahe tegutsemise vahel on õige tuntav vahe.

Asjalugu ei paranda ka see, et tegutsejaks on kummalgi korral üks ja seesama Riigikogu, sest et Riigikogu ei või oma mitmekesiseid funktsioone ning võimupiire mitte segamini paisata, vaid peab talitama kavakindlalt: kui ta leiab, et eelarves on vaja mõnesugune muudatus teha, maksvad seadused aga seda ei võimalda, siis tuleb tal ikkagi enne see seadus muuta ja alles siis, kui see tehtud, võib ta eelarvesse tarvilise muudatuse võtta.

M.

Toredusmaks.

(Lõpp.)

Maksumäär oli 10% asja hinnast, maha arvamata maksulisa. Maksuvõtmine sündis asja müügi puhul, üks kõik kas müüja oli elukutseline ärimees või eraisik, ja maksu alla kuuluvate artiklite üle piiri tulekul, kui nad olid määratud otseteed tarvitajale ilma vaheltkauplejata. Maks õiendati koos ostuhinnaga, seega kujunedes kaudseks maksuks, mis kaupmees ostja õlgadele veeretab.

Siin oli maksust mööda hiilimine kergesti võimalik ja kiusatus selleks äärmiselt suur. Sellepärast pidi kontroll olema üksikasjaline ja tugev. Kaupmees, kui toredusartiklite müütaja, oli maksuvõtjaks ja kontrolööriks. Teda kontroleerisid omakord riigiametnikud. Kaupmehele oli ette kirjutatud täppis raamatupidamine toredusasjade müügi kohta.

Kui tegemist oli edasimüügiga jällemüüjale, siis pidi juurde lisatud olema viimase nimi ja tõendus selle kohta, et ta on edasimüüja. Siis võis kaupa maksubalt üle anda.

Maksu õiendamise vorme oli kaks: kas tempelmarkide kleepimise teel arvele, või kaupmees võis maksu tasuda kuu viisi. Selleks pidi ta maksuametile esitama ühel ajal maksumummaga väljavõtte oma äri raamatust. Ka olid maksuametnikud õigustatud maksuraamatu ettepanekut nõudma. Seda raamatut peeti lahus teistest, et ärisaladust kindlustada. 1% sissenõutud maksust läks ergutusrahana kontroll-ametnikkudele.

Nagu neist andmetest näha, oli toredusmaksu organisatsioon kaunis otstarbekohane.

Agaga juhtus, mida oodata võis: uus maks tekitas üldise rahulolematuse nii häästi müüjate kui ka ostjate keskel. Ajakirjandus ja kaubanduskoda algasid sõjakäiku toredusmaksu vastu ja nendega ühinesid ka töölised.

Maksu tagajärjed polnud ligilähedaltki nii hiilgavad, nagu arvati: miljardid jäid riigikassasse tulemata. Nõudmine toredusartiklite järele langes ja nii mõnigi äri lõpetas oma tegevuse pankrotiga.

Juba oktoobril 1918 anti saadikutekojale esitis selle maksu ära kaotamise kohta.

„Prantsusmaa ärimeeste nimel“ pandi ette tema asemel üldine maks kõigilt ärimeestelt, töösturitelt ja talupoegadelt aasta läbikäigu kohaselt (G. Auerbach). Teiste sõnadega, kavatseti erilist tööstusmaksu! Agaga ka see projekt leidis kõva vastuseismist. Näidati, et see oleks ülekohus tarvitajate vastu, kelle kanda maks tuleks, ja soovitati neid võimise kohaselt maksustada, tulumaksu tõstes.

Agaga ka tulumaks ise oli ääretult ebapopulaarne. Kuigi peaaegu kõik parlamendi liikmed ühel arvamisel olid selle kohta, et toredusmaksu katse äpardunuks

tuli arvata, valitsesid siiski lahkarmumised selle kohta, mis tema asemele panna.

Kõigist parandustest hoolimata, mis 1919 a. tehti, jäi toredusmaks ikka vihatuks.

Saksamaal seati toredusmaks sisse 1. aug. 1918, ajal, mil finantsiline pingutus oma kõrguse tipu oli saavutanud ja majandus, töötades sõja heaks, peaaegu sotsialistliku ilme oli omandanud.

Ülevalpool-nimetatud kaupade läbikäigu maks ei olnud tema peale pandud lootusi täitnud. Siis kavatseti üldist tarvitumaksu võtta, 5 marka tuhande pealt, kõigilt kaupadelt ja toodetelt, vahet tegemata, kas nad olid toredusajad või mitte. Aga see projekt ei läinud läbi. Alles siis, kui tema täiendati 10% jae-müügi-maksuga mõnesugustelt toredus-ajadelt, leidis ta vastuvõtmist.

Mainitud toredusmaks tabas järgmisi artikleid: väärismetall-kaupu, pärleid, kalliskiva, taskukellasid, plastika- ja graafikatooteid, maale, muinasasju, kasukaid, vaipu, käsipäevapildiaparaate, toredaid terariistu, biljardeid, muusikariistu ja isiklikka sõiduriistu.

Maksustatud toredusajade nimestiku kokkuseadmine ja maksutaksi väljatöötamine ei teinud iseäralisi raskusi, palju raskem oli aga maksu kättesaada.

Adolf Wagner nimetab maksukontrolli „tõsiseks ristiks“ niihäästi maksuametile kui ka seadusandlusele, maksualusele ja enam-vähem kogu rahvale.

Kontrolli ulatuvus ja teguplaan, ütleb ta, peab vastama niihäästi maksustamises kui ka maksuametis rahva kõlbluse tasapinnale ja õiglusmõistele, eriti aga ärimeeste ja ametnikkude omale.

Ja juba 1919 a. tulid kõigil mail tunnused ilmsiks, mis näitasid, et hulkade kõlblus ja ärimeeste ning osalt ka ametnikkude ausus tuntavalt olid langenud.

Saksa seadusandlus varustas maksuameti kaugeulatustele kontrollõigustega. Et meiegi rahaministril kavatsus on to-

redusmaksu sisse seada, siis on eriti huvitav vaadelda kontrolli korraldust mujal.

G. Auerbach ütleb temast järgmist: Ülesloetud asjadega kauplejad ärimehed olid kohustatud teatava aja järele deklaratsioonidega esinema oma läbimüügi kohta; nende hoolega kontrollitud teadaannete põhjal fikseeris ja teadustas siis maksuamet maksusumma, mis viibimata pidi tasutama.

Et võimaldada maksualuste äri meeste teadaannete järelkontrolli, selleks olid need kohustatud erilist maksuraamatut ja laduraraamatut pidama ja kõiki maksu alla käivate artiklite müümisi sisse kandma. Oli ostja jälle müüa, siis pidi ta esitama valitsusasutuselt sellekohase tunnistuse ostja nime ja tunnistuse numbri märkis müüja oma raamatusse.

Maksu sissenõudjatel ametnikkudel olid suured volitused äride tegevuse järelvalve suhtes: nad võisid tarvitada muude ametiasutuste andmeid, maksukohuslaselt üksikasjalisi teateid nõuda, kaubaladusid üle vaadata ja äriteenijaid tunnistajatena ilma vande andmiseta üle kuulata. Keeldus maksukohuslane nõutud teateid andmast, siis võidi tema maksumäära hindamise põhjal kindlaks teha.

Iseäralised reeglid olid seks juhtumiseks kui eraisik juhuslikult müüs maksukohuslist asja: siis pidi ta tempelmakstud kviitungi andma.

Toredusasjade sisseveo korral välja maalt langes maks nende omandajate peale.

1918 aastal ilmasõda kaotades muutus Saksamaa rahaline seisukord veel raskemaks ja pidi tähelepanemata jääma kõik rahulolematused ja kaebused maksukoormatuste puhul. Valitsus tahtis toredusmaksu muuta üldaktsiisiks, tarvitusemaksuks. See projekt ei leidnud vastuvõtmist, aga toredusmaks tuli revideerimisele ja maksumäärasid kõrgendati.

Oma uuel kujul tuletas Saksa toredusmaks meelde prantsuse oma, selle vahega, et ta tabas veel laiemat arvu tarbeasju.

Nagu Prantsusmaalgi, oli ka siin 2 nimestikku. Esimesse kuulusid kõik majapidamise tarbed, valmistusmaterjaali järele rühmitatult (metall, savi, klaas, sarv, nahk, puu, punutud kaup); neis raamides olid asjad siis korraldatud oma väljatöötamise järele, s. t. oli hinnatud väärtus ja kvaliteet.

Teise nimestikku kuuluvad artiklid olid oma tarvitusotstarbe järele rühmitatud. Siin esinesid säärased asjad, mille minek osutas tarvitajal suuremat ostuvõimet, nagu ehteasjad, pildid, kõrgemat sorti kirjapaber, päevapildiaparatuurid, muusikariistad, biljardid, söiduriistad, lapsevankrid, kasukad, lehvikud, naisterahvaste boad ja sulgkaup, vihamantlid, kosmeetilised ja patenteeritud abinõud, jalutuskepid, nukud, põrandaparkett, vaibad, reisikorvid, pesu, pealiriided, saapad, voodivaibad, tikandused, kübarad jne. Võõrastemajad aga ei kuulunud maksu alla.

Riigipäev kustutas neist nimekirjust veel terve rea asju, et „väikest meest“ kaitsta, näit. sokolaadi ja harilikud suhkurmaiused, laste mänguasjad (mis mitte otsekohe toredusloomulised polnud), spordi-tarberiistad (!!), jõulupuuehted, piltpostkaardid ja päevapildid.

Maksjad pärast seaduse revideerimist olid mõne erandiga asjade tööstajad. Maksumäära suurendati 10% pealt 15%-ni.

Maks oli ajutisena kavatsatud, jäi aga, hoolimata kaebustest ja protsessidest, püsivalt maksma.

Kõige viimati otsustati ka Inglismaal abinõusid tarvitusele võtta ennastlaidutava toreduse vastu. Ka siin kavatseti maksustada neid, kes enesele võisid rohkesti mõnususi lubada, kuna samal ajal suured hulgad ohvreid pidid tooma. Küll

olid Inglismaal tulumaksu määrad sõja kestel tuntavalt tõusnud, aga ka seal oli teatav seltskondlik kiht ruttu rikastunud, kes siis pealetlikkuvat toredust ilmutas ja oma elu viisiga madalamate rahva-kihtide pahameelt esile kutsus.

Inglise kavatsus tuletas mitmes asjas meelde prantsuse seadust ja pidi jae-müügi-maks olema (2 penny shillingult, s. t. $\frac{1}{6}$ kauba väärtusest).

Maksualused ained pidid kahte nimekirja kantama. Ühte oleksid kuulunud absoluut toredusajad, teise — niisugused, mida ainult relatiivselt toredusaja-deks võib nimetada.

Viimaks pidi olema veel kolmas ni-mestik neist asjust, mis maksust vabas-tatud, arvesse võttes nende tarvitamist.

Iga üksiku aine kohta pidi määrata normaalhind. Kavatsatud oli ka võõrastemaju maksustada, kus juures toitudel ja numbritel oma normaalhinnad ette nähtud olid. Maksukohustus olenes normaalhinnast.

See kavatsus jäigi kavatsuseks, sest enne lõppis sõda.

Võib öelda, et senised katsed, toredusmaksu sisse seada, mitte täiesti korda läinud pole.

Meie ei tea veel oma rahaministri projekti sel alal. Kas kavatseb ta otse-kohest tarvituskmaksu ehk läbimüügi-maksu, nagu see oli Prantsusmaal ja Saksamaal?

Prof. Dr. Eduard Berendts.

Tsiviilseadustiku oskussõnad.

(Järg.)

Р.

рабство — orjus
равномѣрный — gleichmässig — üht-lane, samamäärane
равноправіе — Gleichberechtigung — samaõigusus

равноправный — gleichberechtigt — sa-maõiguline
разведенный, -нная — lahutatu
разводить — lahutama
разводиться — lahutama
разводъ — lahutamine, -tus
разграничивать — abgrenzen — piiris-tama
разгружать (судно) — välja lastima, tühendama (laeva)
разгрузка (судна) — väljalastimine, -las-ting, tühendamine, -dus
раздражение — ärritamine, -tus
раздѣление — jaotamine, -tus
раздѣленный — jaotatud
раздѣлительный — jaotav
раздѣль (въ книгѣ) — jagu (raa-matus)
раздѣль (наслѣдства, имущества) — jaotamine, jaotus (päranduse, vara)
раздѣльная вещь — jaotusasi
раздѣльное имущество — jaotusvara
раздѣльный актъ — Teilungsakt — jaotusakt
раздѣляться (о наслѣдникахъ) — jaotuma
различать — differenzieren, unterschei-den — eristama
различествовать — sich unterscheiden, differieren — eristuma
размежеваніе — rajastamine, -stus
размежевывать — rajastama
размножать — vermehren — sigitama, paljundama
размножаться — sich vermehren — si-gima, paljunduma
размноженіе — Vermehrung — sigita-mine, -tus, sigimine, -mus, paljunda-mine, -dumine, -dus
размытіе (берега) — Ausspülung, der Wegschwemmen — (kalda) ärauhmine, -uhe (-te)
размѣръ, мѣра — määr,
разногласіе — lahkeli
разнообразный — mannigfaltig — mit-mekesine
разность — Differenz — vahe

**Kohtu tegevuse arvus-
Tartu-Võru Rahukogu ringkonna**

Jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921 a. lõpetamata asju:					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922 a.:					Kõik kokku
	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	
1. jaoskond . . .	3	—	—	—	3	802	2330	—	20	3152	3155
2. „ . . .	15	26	—	—	41	410	2105	—	6	2521	2562
3. „ . . .	6	2	1	—	9	429	1668	13	13	2123	2132
4. „ . . .	27	138	3	6	174	376	1296	42	3	1717	1891
5. „ . . .	3	11	—	—	14	410	875	17	2	1304	1318
6. „ . . .	40	33	—	—	173	621	1778	29	5	2433	2606
7. „ . . .	125	406	27	10	568	437	1367	54	13	1871	2439
8. „ . . .	4	4	1	1	10	267	829	10	2	1108	1118
9. „ . . .	9	4	1	—	14	210	797	12	1	1020	1034
10. „ . . .	3	8	—	1	12	284	1265	5	6	1560	1572
Valga 1. jaoskond .	—	7	—	1	8	439	2027	23	8	2497	2505
„ 2. „ . . .	—	—	—	—	—	82	334	11	1	428	428
Petseri 1. jaoskond	51	103	2	2	158	429	1182	9	8	1628	1786
„ 2. „ . . .	22	51	2	—	75	300	550	20	4	874	949
Kokku	308	893	37	21	1259	5496	18403	245	92	24236	25495

Rakvere-Paide Rahukogu ringkonna

Jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju:					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a.:					Kõiki kokku
	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	
1.	21	202	—	3	226	191	967	3	—	1161	1387
2.	20	50	—	1	71	346	1034	11	15	1406	1477
3.	8	28	2	2	40	317	1666	2	38	2023	2063
4.	27	235	1	3	266	286	1247	5	12	1550	1816
5.	15	53	—	7	75	184	969	8	1	1162	1237
6.	21	29	—	2	52	344	1165	13	4	1526	1578
7.	7	12	—	3	22	204	1462	4	16	1686	1708
8.	—	—	—	—	—	211	428	3	—	642	642
Kokku	119	609	3	21	752	2083	8938	49	86	11156	11908

tik 1921 a. (järg).

rahukohtunikkude tegevuse aruanne.

Oli kohtuistungeid 1921. aastal:					Lõpetati asju 1. jaanuariks 1922. a.:					Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1922. a.					Kantsleijõu- dude arv.
1 1/4 a.	2 1/4 a.	3 1/4 a.	4 1/4 a.	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	
15	11	20	29	75	798	2325	—	19	3142	7	5	—	1	13	2
15	24	19	27	85	382	2076	—	6	2464	43	55	—	—	98	2
10	14	17	26	67	433	1670	14	13	2130	2	—	—	—	2	2
12	15	24	17	68	330	1149	40	9	1528	73	285	5	—	363	3
14	24	20	30	88	413	878	17	1	1309	—	8	—	1	9	2
13	25	25	30	93	568	1538	25	5	2136	93	373	4	—	470	2
4	32	30	34	100	550	1549	76	20	2195	12	224	5	3	244	3
38	37	40	41	156	268	827	10	2	1107	3	6	1	1	11	2
16	14	16	21	67	216	796	13	1	1026	3	5	—	—	8	2
20	20	24	22	86	286	1258	4	7	1555	1	15	1	—	17	2
29	29	35	34	127	427	2007	23	4	2461	12	27	—	5	44	2
—	—	—	24	24	59	311	11	—	381	23	23	—	1	47	2
21	26	24	21	92	415	1196	10	9	1630	65	89	1	1	156	2
10	14	18	18	60	307	550	21	4	882	15	51	1	—	67	2
217	285	312	374	1188	5452	18130	264	100	23946	352	1166	18	13	1549	30

rahukohtunikkude tegevuse aruanne.

Oli kohtuistungeid 1921. a.					Lõpetati asju 1. jaanuarik 1922. a.:					Jäi lõpetamata assju 1. jaanuariks 1922. a.:					Oli korraldavaid koosolekuid	Nende harutadi kõsimusi	Kantslei- jõudude arv.
1. 1/4 a.	2. 1/4 a.	3. 1/4 a.	4. 1/4 a.	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku			
22	21	33	38	114	196	1024	3	1	1224	16	145	—	2	163	—	—	2
23	20	32	32	107	304	978	8	12	1302	62	106	3	4	175	—	—	2
35	37	36	46	154	313	1672	4	38	2027	12	22	—	2	36	—	—	2
19	24	10	24	77	284	1390	5	3	1682	29	92	1	12	134	—	—	2
12	21	6	25	64	151	893	8	5	1057	48	129	—	3	180	—	—	2
21	20	17	20	78	350	1158	12	4	1524	15	36	1	2	54	—	—	2
34	21	27	30	112	202	1456	4	16	1678	9	18	—	3	30	—	—	2
—	16	23	27	66	201	401	3	—	605	10	27	—	—	37	—	—	2
166	180	184	242	772	2001	8972	47	79	11099	201	575	5	28	809	—	—	16

Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonna

Jaoskond.	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju:					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a.:					Kõik kokku
	tsiviil	krimin	admin.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoiu	kokku	
1.	21	218	—	—	239	234	1588	3	24	1849	2088
2.	33	58	1	—	92	232	1060	29	—	1321	1413
3.	8	22	1	4	35	286	846	16	1	1149	1184
4.	10	31	1	—	42	207	1193	11	5	1416	1458
5.	2	7	—	1	10	186	564	4	3	757	767
6.	14	39	1	—	54	294	683	43	13	1033	1087
7.	9	44	2	1	56	66	171	8	6	251	307
Kokku	497	419	6	6	528	1505	6105	114	52	7776	8304

Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonna

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju:		Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a.:		Kokku	
	arest	muid	arest	muid	arest	muid
Tall. tähts. asjade 1. jsk. kohtu-uurija	2	35	13	26	15	61
" " " 2. " " "	8	16	10	13	18	29
Tallinna 1. jaoskonna kohtu-uurija	19	230	59	359	78	589
" 2. " " "	3	78	37	267	40	345
" 3. " " "	31	311	83	321	114	632
" 4. " " "	18	246	46	209	64	455
" 5. " " "	—	—	43	263	43	263
" 6. " " "	—	—	23	212	23	212
Harjumaa 1. " " "	14	206	32	326	46	532
" 2. " " "	14	165	46	233	60	398
Läänemaa 1. " " "	10	65	23	160	33	225
" 2. " " "	10	84	6	152	16	236
Saaremaa 1. " " "	—	15	6	95	6	110
" 2. " " "	1	23	6	87	7	110
Kokku	130	1474	433	2723	563	4197

rahukohtunikkude tegevuse aruanne.

Oli kohtuistungeid 1921. a.:					Lõpetati asju 1. jaanuariks 1922. a.:					Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1922. a.:					Oli korraldavaid koosolekuid	Nendel harutati küsimusi	Kantselei jõudude arv.
1. 1/4 a.	2. 1/4 a.	3. 1/4 a.	4. 1/4 a.	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoju	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	hoju	kokku			
—	—	—	—	102	226	1665	3	24	1918	29	141	—	—	170	—	—	2
—	—	—	—	133	231	980	29	—	1240	34	138	1	—	173	—	—	3
—	—	—	—	77	283	846	16	4	1149	11	22	1	1	35	—	—	2
—	—	—	—	104	197	1203	12	4	1416	20	21	—	1	42	—	—	2
—	—	—	—	90	187	564	4	3	758	1	7	—	1	9	—	—	2
—	—	—	—	87	294	701	43	10	1048	14	21	1	3	39	—	—	2
—	—	—	—	36	71	210	10	4	295	4	5	—	3	12	—	—	2
—	—	—	—	629	1489	6169	117	49	7824	113	355	3	9	480	—	—	15

kohtu-uurija tegevuse aruanne.

Kõiki kokku	Lõpetati 1. jaanuariks 1922. a.:		Jäi lõpetama 1. jaanuariks 1922. a.:		Kantselei- jõudude arv	Tehtud väljasõite koha peale	Tunnistajaid ülekuulatud	Märkused.
	arest	muud	arest	muud				
76	14	29	1	32	2	3	725	Jaoskond avati 2. V. 1921 a. Jaoskond avati 6. IV. 1921. a.
47	11	24	7	5	2	4	699	
667	75	412	3	177	2	—	2534	
385	37	295	3	50	2	12	2097	
746	73	411	41	221	2	1	2355	
519	54	398	10	57	2	—	1646	
306	20	156	23	107	2	—	822	
233	11	195	12	17	2	7	1002	
578	40	435	6	97	2	11	1431	
458	59	381	1	17	2	5	1875	
258	31	185	2	40	2	1	193	
252	15	190	1	46	2	20	1702	
116	6	102	—	8	1	12	716	
117	7	102	—	8	1	4	839	
4760	453	3315	110	882	25	80	18636	

- разность курса — Kursdifferenz — kursivahe
 разнствовать = различествовать
 разный — verschieden, divers — mitmesugune
 разработка — läbitöötamine, -töötus
 разрешать — erlauben, bewilligen — luba andma, lubama
 разрешение — luba
 разрешение совершеннолетия прежде общего срока — venia aetatis, Jahrgabung — eastamine, -stus¹⁾
 разрешительная статья — loamärkus
 разрядъ — järk
 расслѣдование — juurdlus
 расслѣдовать — nachforschen — juurdlema
 рассрочка платежа — maksu ajatamine, -tus
 расстройство умственныхъ способностей — vaimuvõimete raamus
 разыгрывать (лотерею) — liisutama
 рапортъ — esitamine, esitus, esitis
 раса — Rasse, Schlag, Art — tõug
 раскаяние — kahetsemine, -tus
 раскладка — Verteilung, Repartition — ositamine, -tus
 раскладывать — verteilen — ositama²⁾
 распечатание — Entsiegelung — pitseriavamine, -tus
 распечатывать — entsiegeln — pitseritavama
 расписка — Quittung — tasutäht, tähik
 расписываться — quittieren — tähitama (mida)
 распознавать — ermitteln, erkennen — tunnetama
 распознавание (фактовъ) — (faktide, tehtude) tunnetamine, -tus
 располагать на случай смерти — korraldama surma puhuks
 распоряжаться (вещью) — Verfügung treffen — käsutama (asja)³⁾
 распоряжение вещью — asja käsutamine, -tus
 распространять — laialdama⁴⁾, levitama
 распространяться — laialduma, levima
 расторжение брака — abielu lahutamine, -tus
 расточитель — pillaja
 растрата — raiskamine, raise (-ske)
 растрчивать — raiskama
 расходъ — Ausgabe — väljaminek, kulu
 расчленять — zerlegen — liigitama, eritama
 расшатанность — Zerrüttetheit — loagedus
 расшатанный — zerrüttet — loge (-da)⁵⁾
 расширять — laiama
 расширяться — laiuma
 ратификация — heakskiitmine, -kiide, kinnitamine, -tus
 ратифицировать — ratifizieren — heakskiitma, kinnitama
 рачение (заботливость) — hoolikus
 рачительный — sorgsam — hoolikas
 рвение — Eifer — hoolsus
 Reallast — вещественная повинность — alissunnis
 ревностный — eifrig — hoolas (-Isa)
 регистрировать — nimistama, märgistama
 регрессъ — Regress, Rückgriff — tagatastu, asetastu
 реестръ — nimistu, märgistik
 резолютивное условие — lõppav tingimus
 реквизиты векселя — vekslitaribed
 рекомендация — soovitus
 религия — Religion — usund (-di)
 ремонтъ — parandamine, parandus, parandis
 рента — rent
 рецидивистъ — Rückfälliger — taaslangeja
 рецидивъ — Rückfall — taaslange (-ge)
 римесса — Rimesse, Versandwechsel — lähetis
 рисковать — mestama
 рискъ — mestang, meste
 ритуаль — (kiriku) tavand⁶⁾
 родители состоящихъ въ бракъ взаимно — langud
 родитель, -льница — sünnitaja: isa, ema

родительская власть — vanema(te) võim
 родовая вещь — suguasi
 родовое имущество — sugukonna-vara
 родовое имѣние — sugukonna-mõis, -maandik
 родонаслѣдственный союзъ — Erb-
 verbindung — pärimisliit
 родоначальникъ — Stammvater — esiisa
 родословня — Stammbaum — suguni-
 mistu, suguloetis, suguloend
 родственникъ — sugulane
 родственный союзъ — suguliit
 родство боковое — külissugulus
 родство неполное — poolik sugulus
 родство полное — täissugulus
 родство по отцовской, материнской
 линии — isapoolne, emapoolne su-
 gulus
 родство прямое — otsesugulus
 родъ — sugu
 родъ вещи — asja sugu, asja tõug
 родъ челоуѣка — inimese sugu
 розничная торговля — Detailhandel,
 Handel en détail — jaekauplus ?)
 розыгрышь (лотерей) — Verlosung —
 -liisutamine, -tus
 роскошныя издержки — toreduskulu
 роскошь — toredus
 росписка — Quittung — tasutäht, tä-
 hik; Beleg — vaste
 ростовщикъ — Wucherer — liigkasu-
 võtja, liigkasunik
 ростовщическая сдѣлка — liigkasu-toi-
 ming
 ростовщичество — Wucherei — liig-
 kasuvõtmine, -võte, liigkasunikkus
 ростъ — kasv
 рукопись — käsikirj
 русло — jõesäng
 ручаться за кого — haften für jeman-
 den — tagama keda
 ручной закладъ — käsipant
 рядить — dingen — palkama
 рядная запись — kaasavara, mõõlu-
 kirj
 рѣдкій случай — haruldane juhus
 рѣдкость — haruldus.

C.

садоводство — Gartenbau — aiaviljus⁸⁾
 садовое дѣло — Gärtnerei — aiandus
 садовое хозяйство — Gartenwirtschaft
 — aiatulundus⁹⁾
 садъ — Garten — aed
 сальдо — Abschlussbetrag — (üle)jääk
 (-gi)
 самовольное отречение — omatahtlik
 loobumine, -mus
 самолично — in eigener Person — isik-
 likult
 самоличность — Identität der Person —
 isiku samasus
 самоличный — isiklik
 самосудъ — omakohus
 самоуправный — eigenmächtig — ise-
 valdne
 самоуправство — Eigenmacht — ise-
 valdsus
 сбавление аренды — rendi alandamine,
 -dus, vähendamine, -dus
 сбавлять — alandama, vähendama
 сберечь — bewahren, säilitama¹⁰⁾, alal
 hoidma; ersparen — kokku hoidma,
 säästma
 сбережение — Bewahrung — säilitamine,
 -tus
 сбереженое — Ersparnes — sääst (-tu¹¹⁾;
 Ersparnis — sääste (-te)
 сборъ (налоговъ) — Einsammeln, Er-
 hebung (der Steuern) — (pannu) võte
 (-tte)
 сбывать товаръ — die Ware schnell
 verkaufen — minustama kaup
 сбываться — sich erfüllen — täiduma
 сбытный товаръ — gangbare Ware —
 minev, minus¹²⁾ kaup
 сбыть — Absatz — minem (-mi), minek,
 minevus, minusus
 свадебный подарокъ — Hochzeitsge-
 schenk — pulmakink
 сведенныя братья и сестры — Stief-
 geschwister — poolvennad- ja -õed
 сведенныя дѣти — Stiefkinder — võõ-
 raslapsed, lapsekud

свекоръ — äi, meheisa
 свекровь — ämm, meheema
 свобода воли — tahtevabadus
 свободная воля — vaba tahe (-te)
 сводное дитя — Stiefkind — võbras-
 laps, lapsek (-ku)
 своеволие — Übermut — ülemeelsus
 одновременно — rechtzeitig — ajaldi,
 ajaldasa, ajalt
 одновременность — ajaldisus, paras-
 õigeaegsus
 одновременный — ajaldine, paras-, õige-
 aegne
 свойственникъ — hõim, hõimlane
 свойство (вещи) — omus, omadus
 свойство — Schwägerschaft — hõimlus,
 hõimus
 свойтяться — sich verschwägern — hõi-
 mitta
 своякъ — Mann der Frauenschwester
 — kälimees
 свояченица — Schwester der Frau, Schwä-
 gerin — káli, naiseõde
 свѣрка — Vergleich — võrdlemine, -lus;
 Verifikation — õiutamine, -tus
 свѣрять — vergleichen — võrdlema;
 verifizieren — õiutama¹³⁾
 свѣтовой сервитутъ — valgusorjes
 свѣтлый промежутокъ — lucidum inter-
 vallum, lichter Augenblick — selge
 puhk (-hu), vaheaeg
 свѣтъ — Licht — valgus
 священный (сосудъ) — püha (nõu)
 сдѣлка юридическая — juriidiline toi-
 ming
 секвестрація — Beschlagnahme — kee-
 lustamine, -tus
 секвестровать — sequestrieren, in Be-
 schlag nehmen — keelustama
 секвестръ — Beschlag — keeldus
 сельскій сервитутъ — Feldservitut —
 maorjes
 сельское дѣло — maandus¹⁴⁾
 сельское хозяйство — Landwirtschaft
 — maatulundus⁹⁾
 семейный (человѣкъ) — perekonna-
 (inimene)

семеjственная связь — perekonna-side
 семейство — perekond
 сенатъ — Senat — senat
 сениоратъ — senioraat
 сепаратный законъ — eriseadus
 сервитутъ — orjes
 сервитутъ вида — Dienstbarkeit der
 Aussicht — väljavaate-orjes
 сервитутъ водопоя — Recht der Vieh-
 tränke — jooteorjes
 сервитутъ водопровода — Servitut der
 Wasserleitung — veejuhite-orjes
 сервитутъ возведенія зданія на по-
 стройкахъ сосѣда — Trag- und Last-
 dienstbarkeit — pealeehitus-orjes
 сервитутъ возведенія строенія выда-
 ющагося надъ чужимъ пространствомъ
 — Dienstbarkeit des überragenden
 Baues — ulutusorjes¹⁵⁾
 сервитутъ въѣзда въ лѣсъ — Hölzungs-
 dienstbarkeit — (metsa)raide-orjes
 сервитутъ дороги — Wegerechtigkeit
 — teeorjes
 сервитутъ на выливаніе помоевъ —
 Dienstbarkeit des Ausgusses — sol-
 givee-orjes
 сервитутъ на устройство стока — Trauf-
 gerechtigkeit — räastavee-orjes
 сервитутъ на черпаніе воды — Servitut
 des Wasserschöpfens — veevõtte-orjes
 сервитутъ пастбища и выгона — Hut-
 und Weideservitut — karjaorjes
 сервитутъ пользованія водами — Was-
 serdienstbarkeit — veeorjes
 сервитутъ пчеловодства — Bienen-
 dienstbarkeit — taruorjes¹⁶⁾
 сервитутъ свѣта — Lichtdienstbarkeit —
 valguseorjes
 сервитутъ сельскій — Felddienstbar-
 keit — maaorjes
 сервитутъ строенія выше сосѣдняго зда-
 нія — Baudienstbarkeit — ehitus- orjes
 сервитутъ сѣнокоса — Heuschlagser-
 vitut — heinaorjes
 сервитутъ укрѣпленія въ зданіи со-
 сѣда бревна п. т. п. — Tramdienst-
 barkeit — naaldeorjes¹⁷⁾

терія — reas (-se)¹⁸⁾
 сестра — õde
 сестры и братья — Brüder und Schwestern — vennad-õed; сестры — Geschwister — õed, õeksed; Gebrüder — vennad, vennaksed
 сила акта — aktijõud
 сила закона — Rechtskraft — seadusjõud
 сирота — vaeslaps, orb (orvu)¹⁹⁾; оротѣть — orbuma
 скидка — Rabatt — vähend (-di)
 складочное мѣсто — Lagerplatz — ladukoht
 складочный капиталъ — liitkapital
 складъ — ladu
 скотоводство — Viehzucht — karjaviljus⁹⁾
 скотопрогонная дорога — karjatee
 скрытничать — ummitsema
 скрытность — Verborgenheit, verstecktes Wesen — umbsus, ummisus
 скрытый (человѣкъ) — verschlossener (Mensch) — umbne (-se), ummine
 скрытый недостатокъ — salavigus
 скрѣпа — kinnitus
 скрѣпление — kinnitamine, kinnitus
 скрѣплять — kinnitama
 слабоуміе — nõrgameesus, totrus
 слабоумный — nõrgameelne, totter
 слгать запрещение — keelust vabastama
 слитокъ (золота) — Barre, Stange — (kulla) kang (-gi)
 словесный — suusõnalik
 сложеніе — liitmine, liide (-te)
 сложность — Kompliziertheit — keerukus; Zusammengesetztheit — liitusus
 сложный — kompliziert — keerukas; zusammengesetzt — liitus (-tsa)¹²⁾, liit
 слуга, служитель — teenep
 служащая недвижимость — teeniv kinnistu
 служащій — teenija
 служба — teenus; нанимать на службу — teenistama; плата за службу — Belohnung — teenis²⁰⁾

служебная тайна — teenusesaladus
 служеніе — teenimine, -mus
 служить — dienen — teenima
 случай — Zufall — juht (-hu), sattumus; въ этомъ случаѣ — sel juhul; во всякомъ случаѣ — igal juhul; въ настоящемъ случаѣ — käesoleval, praegusel juhul; въ противномъ случаѣ — widrigenfalls — vastasel juhul
 случай удобный — Gelegenheit — (hea) juhus
 случайно — juhuliselt
 случайность — Zufälligkeit — juhulisus
 случайный — zufällig — juhuline
 слушаніе дѣла — asja kuulamine, kuulang (-gu)
 слѣдовать — folgen — järgnema kellele, jälgima kellele
 слѣдовать — zukommen — osuma (v. причитаться)
 слѣдующій — järgnev, jälgiv; osuv
 слѣпой — pime
 слѣпокъ печати — pitseri jälg
 смежный владѣлецъ — naaber-, naabusvaldaja
 смежное владѣніе — naabervaldus, naabusvaldus
 смежный участокъ — naabusmaatükk
 смысленность — Verständigkeit — taidus
 смысленный — verständig — taidus (-dsa)¹²⁾
 смѣна — Ablösung — asendamine, asendus
 смѣняемость — asendatavus, asenduvus
 смѣта — eelarve
 смѣшеніе — Vermischung, Verwechslung — vahetus, segamus
 снимать арестъ — den Arrest aufheben — keeldusest vabastama
 сносить зданіе — hoonet lammutama²¹⁾
 сносъ зданія — Abtragung, Fortschaffung des Hauses — hoone lammutus
 снятіе ареста — keeldusest vabastamine, -tus
 собственникъ — omanik
 собственникъ полный — täisomanik

собственникъ прямой — dominus directus, Obereigentümer — nimesomanik
собственному приказу — omal käsul
собственноручный — eigenhändig — omakäene
собственность — omandis; пользователь на правахъ собственности — dominus utilis, Nutzungseigentümer — kasutamisomanik
собственность литературная — kirjandusomandis
собственность музыкальная — muusikaomandis
собственность раздѣленная — jaotatud omandis
собственность художественная — kunstomandis
собственный — oma
событие — Ereignis, Begebenheit — sündmus
совершать (сдѣлку) — sooritama toimingut
совершаться — soorima, toimuma
совершение — Abfassung — sooritamine, -tus
совершеннолѣтіе — täiseasus
совершеннолѣтній — täiseane
совладѣлецъ — kaasvaldaja
совокупление плотское — Beischlaf — sugiühete (-hte); способность къ совокупленію — sugiühtivus
совокуплять — verknüpfen, zusammenfügen — ühitama
совокупляться — sich begatten — suguliselt ühitama
совокупная отвѣтственность — ühisvastutus
совокупность — koostus, kogum
совокупность вещей — universitas rerum — asjade kogum
совпадать — ühtima
совпадение — ühtimine, -mus
совѣсть — Gewissen — sisetunne
совѣтникъ — Assistent — nõunik
совѣтъ — Rat — nõu; Ratsversammlung — nõukogu
совѣтъ попечительный — hoolekogu

согласіе (мужа, родителей) — Einverständniss, zustimmung — nõusolek
соглашать — sobitama
соглашение — kokkulepe, sobitamine, -tus, sobi
соглашение молчаливое — vaikiv, kõnetu kokkulepe, sobi
содержание — Inhalt — sisu; Gehalt — palk
содержание (алименты) — elatis
содержание (арендное) — rent
содержатель — pidaja
содолжникъ — kaasvõlgnik
содѣйствие — kaasabi, kaastoimus
соединение — ühendamine, -ndus, ühinemine, -mus
соединять имущества — ühistama, ühendama vara
сокредиторъ — kaasvõlataja
солегатарій — annaku kaassaaaja
солидарно — koosvastutavalt
солидарное отношеніе — koosvastutusvahekord, -suhe
солидарность — koosvastutus, koosvastutavus
солидарный — koosvastutav
соло-вексель — ainuveksel
сомнительность — Zweifelhaftigkeit — kahtlikkus; kaheldus
сомнительный — kahtlik
сомнѣваться — zweifeln — kahtlema
сомнѣніе — Zweifel — kahtlus
сонаслѣдникъ — kaaspärija
соопекунъ — kaaseestkostja
сооружение — ehitus, ehitis
сопопечитель — kaashooldaja
сопоручитель — kaaskäsinik
сопротивление — das Widerstreben — tõrkumine, tõrkus, tõrk; въ случаѣ сопротивленія — tõrgu puhul
сопротивляться — widerstreben, sich widersetzen — tõrkuma
сопротивляющийся — widerstrebend — tõrkus (-ksa)
соразмѣрность — määrakohasus
соразмѣрный — verhältnismässig — määrakohane

сособственникъ — kaasomanik
 сособственность — kaasomandis
 сосредоточивать — koondama
 составление — kokkusead (-u), kokku-
 seadmine
 составлять завѣщаніе — testamenti te-
 geta, kokku seadma
 составная часть — Bestandteil — osis²²⁾
 составъ — Bestand — koosseis, seigu-
 mus²³⁾; kogumik
 составъ имущества — varastik
 составъ личный — Personal — isikkond
 составъ преступления — Tatbestand des
 Verbrechens — kuriteo koosseis, sei-
 gumus
 состоявшаяся сдѣлка — teostunud,
 sooritud toiming
 состояніе — Zustand — seisukord, seis,
 olu; Stand — seisus
 состоятельность — Wohlhabenheit —
 jõukus; Zahlungsfähigkeit — maksu-
 võimsus
 состоять — bestehen (aus Etwas) — sei-
 guma²³⁾, koos seisma
 состояться — toimuma, teostuma
 сосѣдь — naaber
 соучастіе — kaasosavõtmine, -võte
 kaaslus
 соучастникъ — kaasosaline, kaaslane
 сохраненіе (поклажа) — Hinterlegung,
 depositum — talletus, -tamine
 сохраняющая росписка — hoitähik, talle-
 tustähik
 сохранять — hinterlegen — talletama;
 verwahren — säilitama
 сохранять за собою право — säilitama
 enesel õiguse
 союзъ брачный — Ehebund — abielu-
 liidus (-se)
 союзъ родственный — sugulusliidus
 союзъ семейный — perekonna-liidus
 спекулировать — hangeldama
 спекуляція — hangeldamine, -dus
 спорное имущество — vaidlusvara
 споръ — vaidlus
 сплавлять — flößen — parvetama
 сплавъ — parvetamine, -tus

способность къ наслѣдованію — päri-
 misvõime
 способность къ работѣ — töövõime
 способный — võimuis (-msa)
 способъ — viis, sood (om. soo)
 справедливое усмотрѣніе — billiges
 Ermessen — paras arvatus
 справедливость — Billigkeit, aequitas —
 paras
 справедливый — billig — paras (-rra)
 справочная контора — Erkundigungs-
 büro — teatuskontor
 справочная (рыночная) цѣна — Markt-
 preis — turuhind
 справочное свѣдѣніе — teatis
 спросъ — Anfrage, Nachfrage — küsi
 (-si)
 (въ) среднемъ — Durchschnitts- — lä-
 bisti(kku), läbiseigi
 средство — vahend, abinõu, vara
 срокъ — tähtaeg
 срокъ безотлагательный — Notfrist —
 aianep²⁴⁾ tähtaeg
 срокъ давности — aegumise, igamise
 tähtaeg
 срочное требованіе — Terminforderung
 — tähtnõue (-de)
 срочный годъ — tähtaasta
 срочный платежъ — Terminzahlung —
 tähtaja-maks
 ссуда — laen
 ссудить — laenutama, laenu andma;
 брать въ ссуду — laenama
 ссудная касса — pandimaja, laenukassa
 ссудодатель — laenutaja, laenuandja
 ссудоприиматель — laenaja
 ссылка — Berufung — toetis
 ставить на жеребьевку — verlosen —
 arbutama, liisutama
 ставить на очную ставку — vastati pa-
 nema, suu suu vastu panema
 ставка очная — Konfrontation — vas-
 tatipanek, suu suu vastu panek
 ставиваться — streiken — streikima,
 tööst tõrkuma
 стараніе — Bestrebung, das Streben —
 püüe, püüdis

старательность — Emsigkeit — püüdlikkus	субъектъ — ülis ²⁵), isik, subjekt
стародавний — uralt — iidne	судебный — kohtu-, kohtulik
стародавность — Uraltertum — iie (iide) ²⁵)	судно — laev, veesõiduk (-ki)
старожиль — alter Einwohner — põliselanik	судоговорение — Beweisführung vor Gericht — kohtulik õigustõendamine, -dus
старшинство долга — võla vanemus	судоходная рѣка — laevatav jõgi
старый стиль — vana ajaarve	судоходность — laevatavus
статья доходная — tulemi viit, tulus viit (-da) ²⁶)	судоходство — Schiffahrt — laevakäim (-ma), laevasõit; занимающийся судоходствомъ — Schiffer — laevur
статья имущественная — varaviit	судохозяинъ, судовщикъ — laevaomanik, laevnik
статья расходная — minemi viit, kulukas viit	сумма акта — akti summa
статья расхода, прихода — Ausgabe, Einnahmeposten — tulemi, minemi viit	суммарно — sumsalt, summi
стачка — Streik — streik, töötõrge	суммарный — summis (-sa) ¹²)
стеллажъ — teling (-gu), terep (-pi) ²⁷)	суперь-арбитръ (посредникъ) — vahe-nik
стойкость — püsivus	супруги — abielupaar
стокъ — Abfluss — äravool	супругъ, супруга — abikaas
сторона — pool	супружеский совѣтникъ — abikaas-põuandja
страхование — Versicherung — kindlustamine, -stus	супружество — abielulus, abielulisus
страхователь — Assekurat — kindlustaja, kindlustatav	сухолутный транспортъ — maismaa (kauba)vedu, veokaup
страховать — versichern — kindlustama	существенная принадлежность — oluline päraldis
страховое общество — kindlustusühing, -selts	существенный недостатокъ — oluline vigus
страховщикъ — Assekurant — kindlustaja	существенный порокъ — oluline pahe
страхъ — Risiko — meste	существо — Natur — olemus; Wesen — olevus
строение — ehitis	существование — Existenz, Dasein — olelu
строительный уставъ — ehitusseadustik	существовать — existieren — olelema
стѣснение — Beengung, Einschränkung — kitsikus	существующий — olelev
субаренда — Afterpacht — allrent	сходство — sarnasus
субарендаторъ — allrentnik	считаться съ кѣмъ, чѣмъ — arvama kellega, millega
субнаемъ — Aftermiete — allüür	сѣнокосное хозяйство — Heuschlag-wirtschaft — niidutulundus ⁹)
субсидія — abiraha	сѣяние — külvamine, külve (-ve)
субституировать — pärijat, pärijaid asendada	сѣять — säen — külvama
субститутъ — substitut, Folgeerbe — asepärija	сюжетъ — aine
субституція — Folgeerbschaft — asepärimine, -mus, asepärandamine, -dus	

Keelelised märkused eelseivate oskussõnade juurde.

- 1) eestamine, eastus — tuletis tüvest „iga — ea“; seega: easeks tegemine.
- 2) ositama — osadeks tegema (sõnast „osa“ tuletatud.
- 3) käsustama — käsuseks tegema, käsuga varustama.
- 4) laialdama — tegema, et miski laiali oleks.
- 5) loge — rahvakeeles samas tähenduses tuttav.
- 6) tavand — tuletatud sõnast „taba — tava“ (Usus, Brauch).
- 7) jaekauplus — „jae“ on mitmuse instruktiivne kääne nimisõnast „jagu“; seega tähendab „jae“ = jagude kaupa, jaoviisi.
- 8) aiaviljus — tuletatud sõnast „viljama“ = viljakaks, viljakandvaks tegema.
- 9) aiatulundus — sõna „tulundus“ (= tulusasjandus) oleks soovitamam „Wirtschaft“ vasteks tarvitada kui tänini samas mõttes tarvitusel olnud „majandus“; viimane oleks sünnis üksnes „majapidamise“ mõtte väljendamiseks — (Haushaltung).
- 10) säilitama — laen soome keelest: säilyttä = alal hoida.
- 11) sääst, säästu — on tüvevorm rahvakeelsest ajasõnast „säastma“ = kokku hoidma. Verbaalse tüvevormiga väljendatakse tihti konkreetseid, meelelisi asju; nii sünnib see ka siin.
- 12) minus — tuletatud sõnast „minu, mino“ (soome keeli „meno“ = Gang, Verlauf) samal kombel kui näit. „lõbus, taidus, magus, jagus“ substantiividest „lõbu, taid, magu, jagu“. Samasugune nustusõnast on ka liitus, liitsa ja summes, sumsa.
- 13) õiutama — arendatud tüvest „õige“.
- 14) maandus = maa-asjandus.
- 15) ulutusorjes — tüveliseks aluseks on siin „ulg, ulu“, mis tähendab midagi välja- ehk ettepoole küündivat: ulgumaa (Ausland), ulgumeri (Aussenmeer).
- 16) taruorjes — taru tähendab mesipuud.
- 17) naaldeorjes — sõnast „naaidama“, s. o. millegi najale panema.
- 18) reas, rease — suffiksi s varal saadud tuletis sõnast „rida, rea“ (vrld. tegu — teos, idu — eos j. t.).
- 19) orb, orvu — vana eesti-soome sõna „vaeslape“ tähenduses.
- 20) teenis — tuletatud analoogiliselt sõnale „leidis“.
- 21) lammutama — rahvakeeles samas tähenduses tuntud.
- 22) osis — arendatud sõnast „osa“ suffiksi varal, nagu jalg — jalus, kand — kannus, rind — rinnus, säär — säärus.

23) seiguma, seigumus — sõnade aluseks on võetud rahvakeelne sõna „seige, seigme“, mis tähendab ketramisel heietatavat, lina-, taku- või villaheistest kokkukedratavat lõnga.

24) ainane — omadussõna, mis saadud määrsõnast aina = ainult, üksnes, ainuüksi.

25) iie, iide — rahvapärane sõna (längst vergangene Zeit).

26) viit, viida — rahvasuus tuntud „teetähise“ (Merkpfahl) mõttes.

27) terep — telingit tähendav sõna Pärnu murdes.

28) ülis — sünnitatud sõnast „üle“, vastandiks sõnale „alis“ (Objeks), mis on soetatud tüvest „ala“.

Riigikohtu tegelus.

Tsiviil osakond.

Nõudja saatis piima kostjale N. alevi valitsusele tema tellimise peale Saksa okupatsiooni ajal augusti-, septembri- ja oktoobrikuul 1918. a., mille eest kostja võlgu jäi 12.741 marka 67 p., tõrkudes seda summat vabatahtlikult maksmast, seletades Rahukogu istungil ja pärast apellatsioonikaebuses Kohtupalatile, et Saksa okupatsiooni ajal alevil valitud alevivalitsust ei olnud; valitsus oli ühe isiku B. käes, kes oli nimetatud Saksa okupatsiooni võimude poolt, ja kelle tegevuse eest ei vastuta mitte alevi valitsus, vaid Saksa riik. Iga okupatsioonivõim on vägivaldavõim. Tema ametnikkude tegevuse tagajärjed võivad lasuda ainult ta enese peal, aga ei kunagi selle rahva peal, kes selle väevõimu all on pidanud elama. B., kelle korraldusel piim kaubeldi, oli Saksa okupatsioonivalitsuse ametnik ja asemik, tema tegevuse eest ei vasta N. alevivalitsus, kes praegusel ajal on Eesti omavalitsuse-asutus ja üks osa riigi võimust. — Kohtupalat leidis, et iga okupatsioonivõim on vägivallavõim ja sellepärast ei ole tema vahel ja pärast tema lahkumist tema asemele astuva rahvuslise võimu vahel õi-

guslist järgnevust B. E. S. § 3114 ja 3115 mõttes, ei või sellepärast vaadata ka praeguse alevivalitsuse peale kui Saksa okupatsiooni aja esindaja õigusevõtja ehk järeltulija peale. Sel põhjusel lükkas Kohtupalat nõudmise tagasi.

Riigikohus harutas asja nõudja kassatsioonikaebuse tagajärjel ja leidis, et asjas tõuseb oluline küsimus: kas on kohustav N. alevivalitsusele Saksa okupatsioonivõimude poolt selle alevi „Amtsvorsteher'i“ (kohaliku ülema) ametisse seatud isiku läbi tehtud leping? Haagi, 1899. a. 29. juuli II konventsioon (maasõja kohta) määrab, et okupatsioonivõim peab okupeeritud maaalal valitsema võimalikult selle maa enda seaduste järele (§ 43), järjekindlalt ei ole okupatsioonivõimul seaduslikku alust asendada valitud omavalitsuse-esindajaid enda poolt nimetatud isikute läbi; edasi on eraomandus puutumatu (§ 46), omavalitsuse-asutuste omandus seatakse ühele järjele eraomandusega (§ 56). Kui silmas pidada, et eraisikute kui ka omavalitsuse-asutuste varanduslised huvid ning omandus kannatavad mitte ainult selle läbi, et nende vara ära võetakse ehk hävitatakse, vaid ka sel korral, kui nende endi ehk nende varanduste peale pannakse kohustusi; siis peab järeldama, et mainitud määruste mõte ei luba okupatsioonivõimudel kohustada omavalitsuse-asutusi oma ametnikkude läbi, iseäranis veel aja kohta pärast nende lahkumist okupeeritud maalt, sest kogu okupatsioonivägede võimu võib maksvaks tunnistada ainult okupatsiooni-aja jooksul, kuna nende lahkumisel kustuvad kõik nende korraldused; vastupidine seisukord viiks praktiliselt võimatutele tagajärgedele, sest siis võiksid okupatsioonivõimud kohustada omavalitsuse-asutusi kolmandate isikute heaks määramata aja peale, mis mitte Haagi konventsiooni mõttele ei vastaks. — Sel põhjal tuleb õigeks võtta Kohtupalati seisukoht, et alevivalitsus ei ole kohustatud

täitma okupatsioonivõimude poolt ametisse seatud Amtsvorsteheri sõlmitud lepingut. (Riigikohtu Tsiviil-osakonna toim. 1922. a. nr. 23.)

Riigikohtule antud kassatsioonikaebuses Tartu-Võru Rahukogu otsuse peale 18. sept. 1921. a. seletab põllutöömister, et Rahukogu jätnud tagajärjeta erakaebuse Tartu-Võru Krepostijaoskonna ülema tegevuse peale, millega mõisamaa talukoht ostu-müügi lepingu põhjal kinnistati ostja nimele 18. juulil 1921. a., ehk küll Maaseaduse § 1 põhjal see maa-koht, kui rüütlimõisa omaniku päralt olev, oli riigi omanduseks üle läinud ja endine omanik teda ei võinud maha müüa ega Kreposti-jaoskonnas kinnitada. Kassator palub kaevatud otsust ära muuta Not.-sead. § 300—366 rikkumise pärast.

Riigikohus leidis, et Põllutöömisteri kassatsioonikaebus ei või rahuldust leida järgmistel põhjustel:

Not.-seaduse § 365 ja 366 järele langeb Kreposti-jaoskonna ülema tegevus vastuvaidluse tõstmise võimaluse ja korra suhtes kolme liiki:

Esimeses järgus seisab tema tegevus mitmesuguste korralduste asjas, olgu et see tegevus väljendub Kreposti-jaoskonna ülema peale pandud kohuste mittetäitmisel või nende kohuste aeglasel või mitte õiges täitmisel, nagu näit. palutud ära kirja mitteväljaandmine, algustoimetuse mittedäitamine asjas huvitatud isikutele (Not. sead. § 332) jne. Niisugustel korradel võib tõsta erakaebust igal säärasel juhtumisel (Not.-sead. § 300 ja 366).

Teise liiki kuuluvad Kreposti-jaoskonna ülema Not.-sead § 353 põhjal tehtud määrused (Постановления). Nende vastu lubab seadus (Not.-sead. § 365) vastuvaidlust erakaebuse teel ainult isikule, kelle palvel kinnistus tehakse, ja ainult kahel juhtumisel: ka määrusega

lükatakse tagasi kinnistuse toimetuse palve või toimetatakse kinnistus mitte palutud näol ja ulatuses.

Kolmandasse järku kuuluvad Krepostijaoskonna ülema määruse põhjal kinnistus raamatutesse sisendatud kinnistused, mille vastu võivad vaidlust tõsta kolmandad isikud ainult nõude teel kohalikus kohtus (Not.-sead. § 365). Seletus selle seaduse määruse vajaduse kohta leidub Not.-sead. § 367 põhistes, mille järele kinnistusasjade toimetus kuulub vastuvaidlemata (безспорное) toimetuste hulka; kinnistus loob aga õiguse, mida võidakse tühistada kohtuotsuse läbi ja mis püsib niikaua, kui ta ei ole tühistatud niisuguse otsusega ja asendatud uue kinnistuse läbi. — Säärase kinnistusega on tegemist käesoleval juhtumisel, mis pärast seda kinnistust ei või tühistada Põllutööministeeriumi poolt tõstetud erakaebuse teel, ja Rahukogu äraütlev otsus tuleb õigeks tunnistada. (Riigikohtu Tsiviil-osak. toim. 1922. a. nr. 99).

Rahukohtunikule antud nõudekirjas seletab nõudja, et tema annud kostjale kaks käsiveepumpa parandada. Üleandmisel ei võinud kostja paranduse hinda veel mitte kindlaks määrata. Mõne päeva pärast olnud pumbad valmis ja nõudja võtnud nad vastu. Arve pumpade parandamise eest kirjutanud kostja aga pärast välja 12.705 marga peale, mille summa nõudja ka ära maksnud, kuid sealjuures summa suuruse vastu protesteerides ja seletades, et kui asjatundjate arvamise põhjal selgub, et makstud summa ei vasta töö väärtusele, siis nõudja vahe- raha tagasi nõuab. Selle järele olla ilmsiks tulnud, et tööd võis 3—4 päevaga valmis teha ja töö ühes materjalidega on umbes 3—4000 marka väärt. Palub töö väärtuse ekspertiisi kaudu kindlaks teha ja selle järele kostjat kohustada vahe- raha

tagasi maksuma. Kostja palus nõudmise tagasi lükata, eksperte üle kuulamata jättes, sest raha on arve järele makstud ja leping juba täidetud. Rahukohtunik lükkas nõudmise tagasi. Rahukogu kinnitas rahukohtuniku otsuse, leides, et nõudja ise võttis pumbad vastu, tasus paranduseraha vastu vaidlemata ära ja oli kõige sellega rahul. Selle pooltevahelise lepinguga on nende vahekord lõppenud ja kummalgi ei ole enam mingit nõudmise õigust selles asjas üle jäänud. Ei ole kohaldatav käesolevas asjas B. E. S. § 3734, mille põhjal keegi ei või rikastuda teise kulul, sest poolte vahekord on lahendatud lepinguga, mille põhjal nõudja raha arve järele vabatahtlikult ära tasus.

Harutades asja nõudja kassatsioonikaebuse tagajärjel, leidis Riigikohus, et B. E. S. § 3680 põhjal võib see, kes teisele midagi maksis ilma õigusaluseta ek-siarvamisel, et ta selleks kohustatud oli, makstud summat tagasi nõuda. Sama seaduse § 3684 järele on tagasinõue õigustatud ka sel korral, kui küll maksukohustus olemas on, maksu juures aga ometi esil oli eksitus võlakohustuse sisu suhtes; edasi peab s. s. § 3686 järele eksitus vabandatav olema, ei tohi olla jär-jelikult õiguseksitus (Rechtsirrtum); viimaks eeldatakse tagasinõuet õigustavat eksitust ka juba siis, kui maksjal oma maksukohustuse kohta kahtlus oli. — Käesolevas asjas anti pumbad parandamiseks, kusjuures kumbki pool ei suutnud selgusele jõuda ettevõetava paranduse hinna suhtes, mis pärast eeldati ta-sumaks määrata pärast töö lõppu vastavalt tegeliku paranduse väärtusele. Muut-mata selles seisukorras oli nõudja ka pä-rast pumpade vastuvõtmist ja arve õien-damise momendil, kuigi tehtud tööd nä-hes temal võis kahtlus tekkida, et nõu-tav tasu ei vasta tehtud töö väärtusele, mis pärast ta ennast ka ütleb olevat pro-testeerinud ja omale vabaduse jätnud töö väärtust asjatundjate abil järele katsuda.

Nõutud summat arve järele välja makstes oli nõudja teadmatuses oma makskohustuse sisu, s. o. ulatuse üle ja arvas ekslikult, et see kohustus võiks ulatuda arves tähendatud summa määrani. Nõudja eksitus on kahtlemata vabandatav, sest isegi kostja, kui spetsialist säärase töde suhtes, ei võinud tellimise vastuvõtmisel töö eest makstava tasu summat kindlaks määrata. Nõnda ei vasta seadusele Rahukogu järeldus, et makstes arve järele kostjalt nõutud summat nõudja oli kõige rahul ja loobus põhjusest makstud summa tagasinõudmisest; see järeldus on seda enam põhjendamata, et B. E. S. § 3702 põhjal on isegi ette ära antud äramine (lahtiütlemine) tagasinõude õigusest tühine. (Riigikohtu Tsiviil-osak. foim. 1922. a. nr. 100).

Administratiiv-osakond.

Kas ühise revisjonikaebuse pealt tuleb revisjonimaksu võtta ühekordselt või kaebajate arvu pealt?

Vastus: Revisjonimaksu võetakse Adm. K. K. § 31 ja 37 tähendatud määral iga revisjonikaebuse pealt, aga mitte ühise revisjonikaebuse andjate arvu pealt. (R. Adm. t. nr. 260 — 1922.)

Missuguseid tõendusl tuleb Maakonnavalitsustel arvesse võtta sel korral, kui Maakonnavalitsuse otsused maasaajate nimekirjade kindlaksmääramise kohta on Administratiiv-kohtute poolt ära muudetud ja asjad Maakonnavalitsusele tagasi saadetud uueks otsastamiseks?

Vastus: Maasaajate nimekirjade kindlaksmääramise juures (Maaref. t. m. §§ 74 ja 75) tuleb arvesse võtta ainult neid maatahtjate poolt esitatud tõendusl, mis Vallanõukogule olid ette pandud ja selle harutuse all olnud ja mis Maakonna-

valitsusele enne maasaajate nimekirja lõplikku kinnitamist ette toodud, sest maatahtjad peavad juba Vallanõukogule ja protesti puhul Maakonnavalitsusele kõik oma tõendused ette panema, mis nende õigusi ja eesõigusi maa saamises kinnitavad.

(R. Ad. t. nr. 260 — 1922.)

Kas tuleb Linnavalitsuse liikmeid, kes väljastpoolt Linnavolikogu koosseltsu vallitud, Linnaseaduse § 70 ettenähtud kvoorumil kindlaksmääramise puhul arvesse võtta?

Vastus eitav.

Selleks, et Linnavolikogu otsustusvõimeline oleks, nõutakse Linnaseaduse § 70 põhjal, et pooled üldisest volinikkude arvust koosolekul viibiksid. Kui suur iga linna volinikkude üldine arv on, seda määrab kindlaks Linnaseaduse § 55 korras avaldatud linnavolinikkude nimekiri. On näituseks teatava linna volinikkude nimekirjas, mis seaduslikus korras avaldatud, 20 volinikku, siis on selleks, et volikogu otsustusvõimeline oleks, tarvis, et 10 volinikku koosolekul viibiksid, s. o. pooled üldisest volinikkude arvust. See minimaalne kvoorumiks tarvisminev arv on kindel ja muutumata jooksva kolme aasta kohta, s. o. kuni uute valimiseni, ja sellepärast ei tule neid linnavalitsuse liikmeid, kes väljastpoolt Linnavolikogu koosseisu vallitud, olgugi et nad Linnavolikogu koosolekutest linnavoliniku õigusega osa võtavad (Linnasead. § 120), Linnaseaduse § 70 ettenähtud kvoorumil kindlaksmääramise puhul arvesse võtta.

(Riigikohtu Adm. t. nr. 341 — 1922.)

Vastutav toimetaja — F. Karlson.
Väljaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.